

Archeologienota

Poperinge Veurnestraat

Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Poperinge, Veurnestraat: Verslag van Resultaten

Auteur(s)

Ali Jelene Scheers, Lina Cornelis

Erkende archeoloog

Lina Cornelis (2015/00024)

BAAC-Projectnummer

2017-0222

Plaats en datum

Gent, 22 december 2017

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 734

ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

KBR

Inhoud

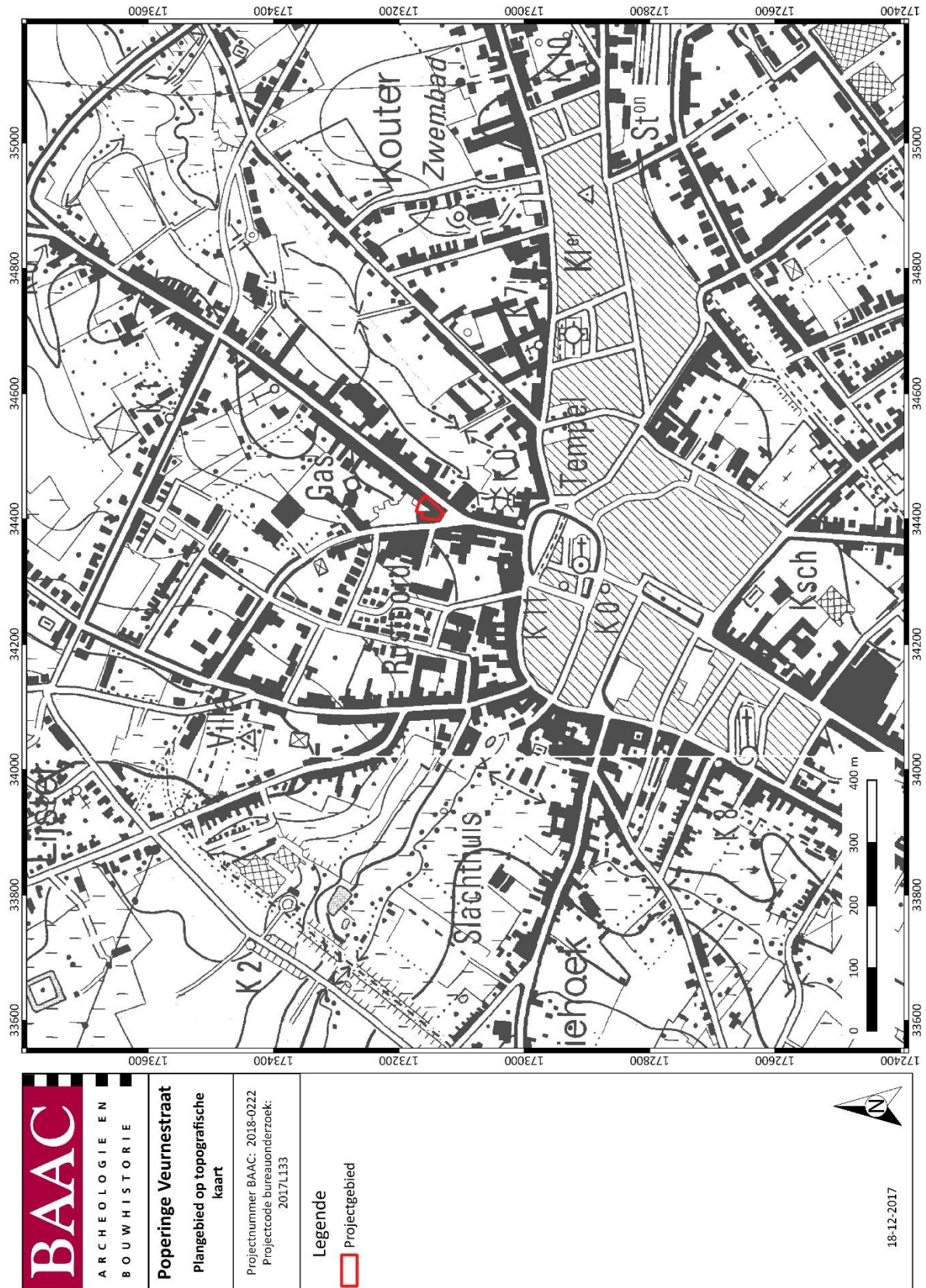
1	Bureauonderzoek	1
1.1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1.1	Administratieve gegevens	1
1.1.2	Juridisch kader en onderzoekstraject	4
1.1.3	Aanleiding	5
1.1.4	Huidige situatie en gekende verstoring	5
1.1.5	Geplande werken en bodemingrepen	6
1.1.6	Randvoorwaarden	13
1.2	Werkwijze en strategie	13
1.2.1	Onderzoeksvragen	14
1.2.2	Heuristiek	14
1.3	Assessmentrapport	16
1.3.1	Landschappelijk kader	16
1.3.2	Historisch kader	26
1.3.3	Cartografische bronnen	32
1.3.4	Archeologisch kader	37
1.4	Besluit	48
1.4.1	Datering en interpretatie	48
1.4.2	Archeologische verwachting	48
1.4.3	Potentieel op kennisvermeerdering en afweging noodzaak verder onderzoek	49
2	Samenvatting	52
3	Lijst met figuren	53
4	Lijst met tabellen	53
5	Plannenlijst	54
6	Bibliografie	58

1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

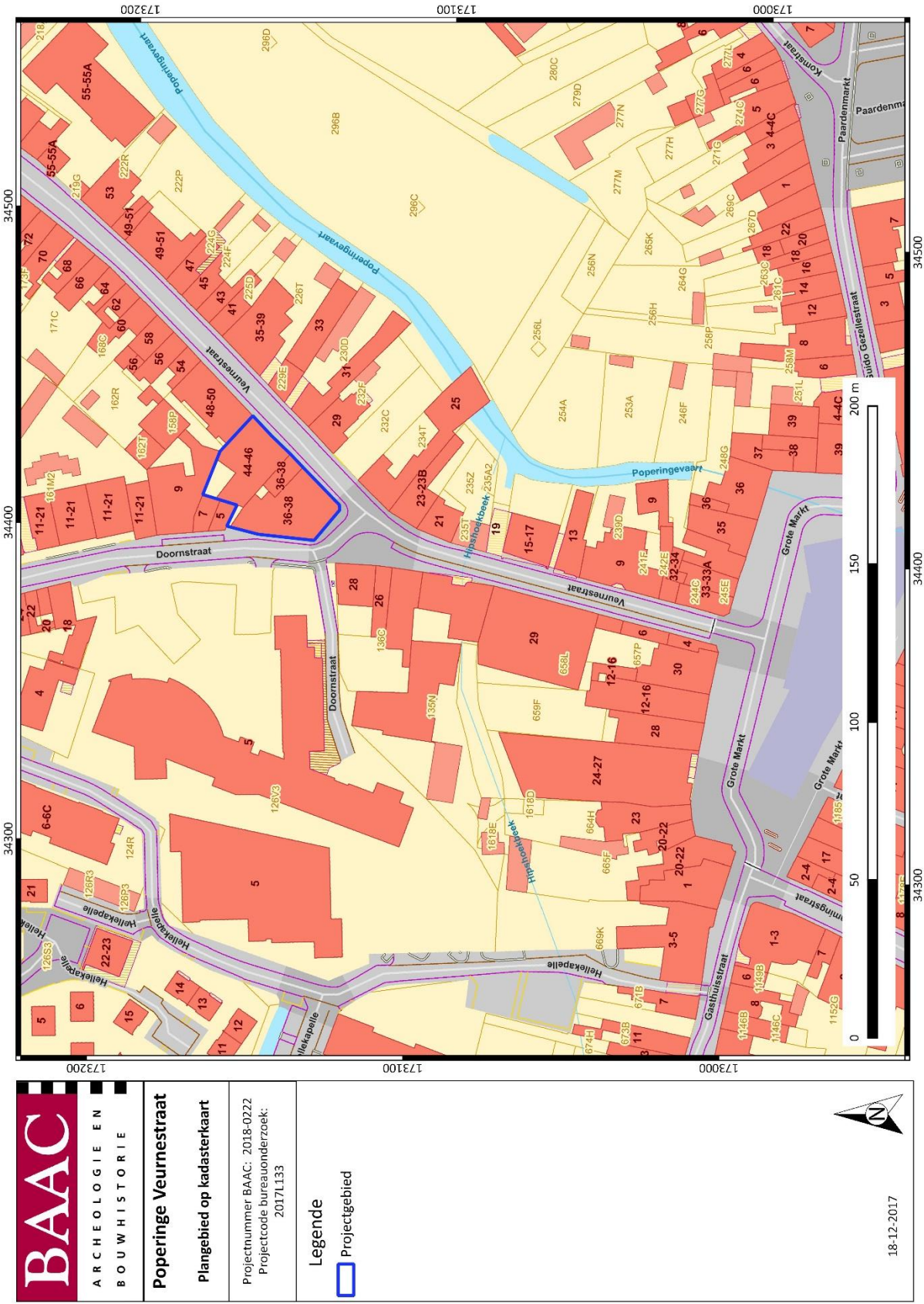
1.1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Poperinge, Veurnestraat	
Ligging	Veurnestraat 36-46, deelgemeente Poperinge, gemeente Poperinge, provincie West-Vlaanderen	
Kadaster	Gemeente Poperinge, Afdeling 1 (Poperinge), Sectie F, Percelen 149M en 156F	
Coördinaten	Noordwest: x: 34402.25 ; y: 173164.35	
	Noordoost: x:34437.57 ; y: 173158.00	
	Zuidwest: x: 34399.18 ; y: 173136.43	
	Zuidoost: x: 34410.79 ; y: 173129.09	
Projectcode BAAC Vlaanderen	2018-0222	
Bureau-onderzoek	Projectcode	2017L133
	Erkend archeoloog	Lina Cornelis (Erkenningsnummer: 2015/00024)
	Betrokken actoren	Ali Jelene Scheers (archeoloog) Lina Cornelis (archeoloog)
	Betrokken derden	Jan Decorte (CO7 erfgoedcoördinator)

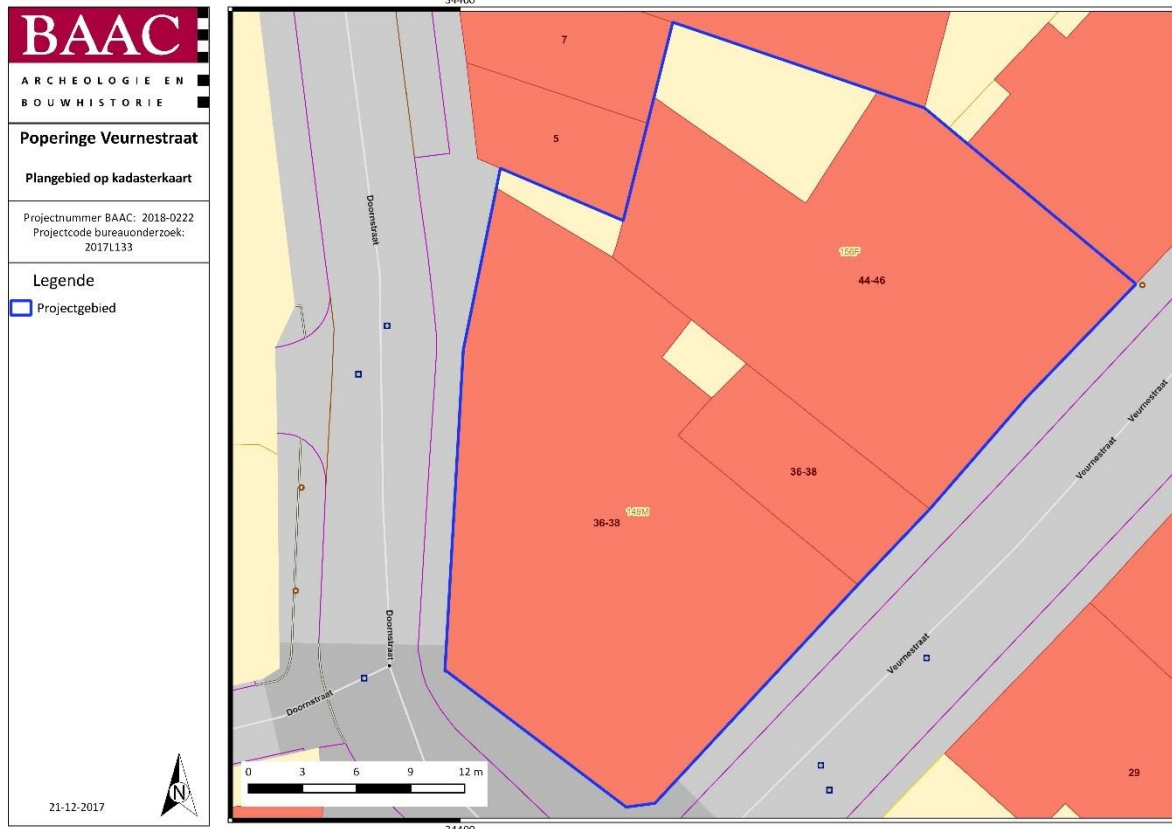
Figuur 1: Plangebied op topografische kaart¹

¹ AGIV 2017e

Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)²

² AGIV 2017a

Figuur 3: Plangebied op kadasterkaart (GRB) – detail

1.1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorzien natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksragen) in de vorm van een opgraving.

1.1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunningsaanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een nieuwbouw gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de aanleg van wooneenheden met ondergrondse parkeergelegenheid) die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Poperinge Veurnestraat* bedraagt ca. 963 m². Het plangebied valt buiten een beschermde archeologische site, komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie)³, maar ligt wel in een archeologisch vastgestelde zone (historische stadskern van Poperinge).

Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving geen waarden voor ‘beschermde onroerend erfgoed’ opgenomen in het Geoportaal.

Aangezien het plangebied in een woongebied ligt, binnen de historische stadskern van Poperinge en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en de ingreep minstens 100 m², is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze bekrachtigde archeologienota wordt bij de stedenbouwkundige aanvraag gevoegd.

1.1.4 Huidige situatie en gekende verstoring

Het plangebied Poperinge Veurnestraat bestaat uit twee percelen (149M en 156F) met drie samengestelde gebouwen (zoals te zien op de kadasterkaarten - Figuur 2 en Figuur 3). Twee van deze gebouwen bevinden zich op perceel 149M (Veurnestraat 36, 445.54 m², en 38, 73.73 m²), het derde gebouw op perceel 156F (Veurnestraat 44-46, 419.83 m²).

Beide percelen bevatten verschillende gebouwen (zoals te zien op de orthofoto - Figuur 4) die op de gelijkvloerse verdieping verenigd werden in een handelszaak. Op perceel 149M is dit een Chinees restaurant, op perceel 156F een electronicazaak. De huidige gebouwen nemen quasi het hele plangebied in, waarbij ca. 881 m² van de 963 m² bebouwd is. Dit betekent dat reeds een zekere verstoring van het plangebied heeft plaatsgevonden bij de bouw van deze panden. Communicatie met de architect wees bovendien uit dat in het midden van het pand op de Veurnestraat 36 zich een kelder bevindt van 4 m op 4 m, met een diepte van ca. 2 m. Er zijn geen kelders bekend binnen de andere gebouwen.

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017

Figuur 4: Huidige toestand van het plangebied op orthofoto⁴

1.1.5 Geplande werken en bodemingrepen

De opdrachtgever plant op het terrein Poperinge Veurnestraat de bouw van een appartementsgebouw van vier verdiepingen (21 appartementen) met ondergrondse garage en handelsruimte op het gelijkvloers, waarbij alle reeds aanwezige gebouwen gesloopt worden. Hieronder volgt een overzicht van de ingrepen die een invloed zullen uitoefenen op het bodemarchief.

De ingrepen voor de aanleg van niveau -1 (ondergrondse garage, bergingen en putten met afvoer) zullen een oppervlakte van ca. 613 m² verstoren en dit dus tot grote diepte onder het huidige maaiveld.

- De ondergrondse parkeergarage (Figuur 5) zal plaats bieden aan 13 parkeerplaatsen en 8 bergingen. Hiervoor wordt 3.2 m uitgegraven voor de kelderverdieping zelf, en bijkomend 35 cm voor de funderingsplaat en vloer.⁵
- Er zal een regenwaterput van 10.000 liter (Figuur 6), een infiltratieput van 20.000 liter (Figuur 7) en een regenwaterafvoer met een doorsnede van 1.6 m geplaatst worden. Deze putten hebben een hoogte van respectievelijk 2,65 m en 2,45 m. Bovenop deze putten zal een funderingsplaat geplaatst worden, voor de bouw van het gelijkvloers (zie verder).
- De bouwplannen voorzien ook twee zones met volle grond (Figuur 5). Hierbij wordt de linkse zone voorzien van een funderingsplaat (35 cm) en omringende dieperliggende

⁴ AGIV 2017d

⁵ Pers. comm. met de architect

funderingssleuven voor de aanleg van het gelijkvloers (zie ook verder) (Figuur 9). De rechtse zone wordt een tuinzone en parkeerruimte.

De ingrepen voor de aanleg van niveau 0, het gelijkvloers, zal een oppervlakte van ca. 875 m² verstoord worden (Figuur 10).

- Aanleg van de funderingsplaat, randfundering en nutsvoorzieningen in de linkse zone (Figuur 9).
- Aanleg van een funderingsplaat bovenop de putten.
- Aanleg van 10 parkeerplaatsen en een handelsruimte.⁶³

Voor de aanleg van de tuin op het gelijkvloers dienen bovendien de aanwezige gebouwen gesloopt te worden, de verharding verwijderd en is de uitbraak van funderingen noodzakelijk. Deze werken omvatten de overige ca. 86 m² van het plangebied.

Een overzicht van de grond die tot dieper niveau verstoord wordt tijdens de geplande ingrepen op kelderniveau vindt u op Figuur 8. Een overzicht van de oppervlakte die in totaal zeker verstoord wordt door aanleg van funderingen en vloerplaten vindt u op Figuur 10.

Bij de geplande ingrepen wordt het volledige plangebied verstoord. Bij deze ingrepen worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd.

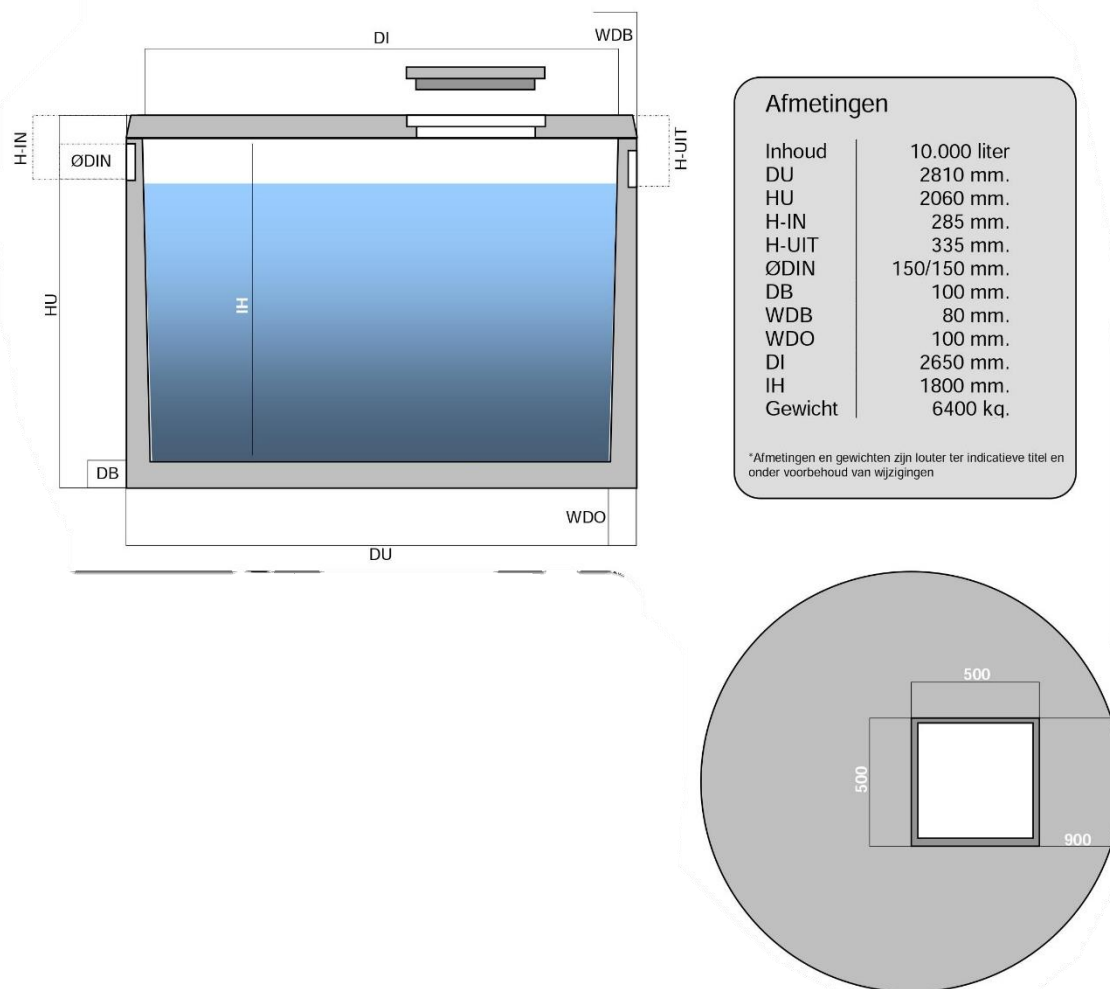
Figuur 5: Overzicht van de geplande werken op kelderniveau⁶

ADINS - VAN LOOVEREN ARCHITECTEN

VEURNESTRAAT 36/46 - POPERINGE

18 / 12 / 2017

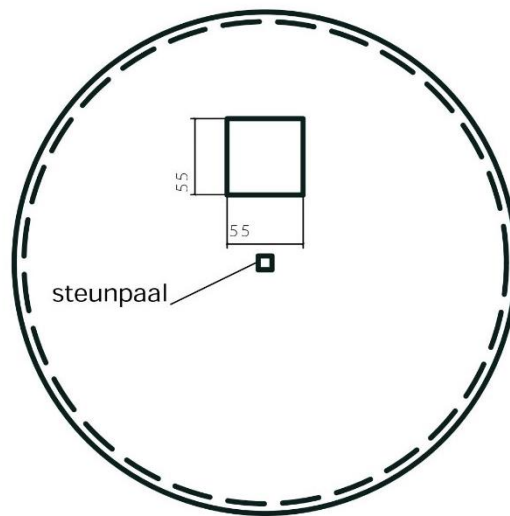
Figuur 6: Technische specificaties van de regenwaterput van 10.000L⁷

⁶ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

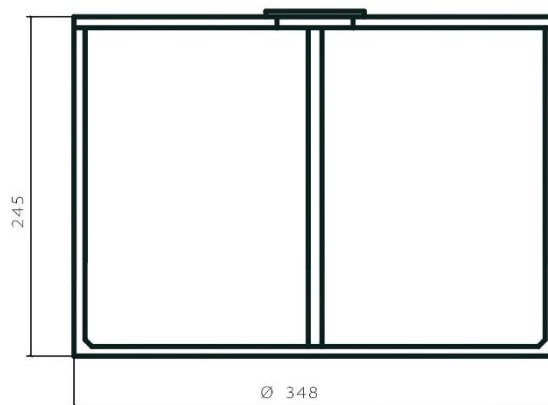
⁷ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

REGENPUT 20.000 L. CITERNE 20.000 L.

BOVENAANZICHT

DOORSNEDE

GEWICHT / POIDS : 9500 Kg

Figuur 7: Technische specificaties van de infiltratieput van 20.000L⁸

⁸ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

Figuur 8: Plangebied met geplande verstoringen op kelderniveau op orthofoto⁹

⁹ AGIV 2017d

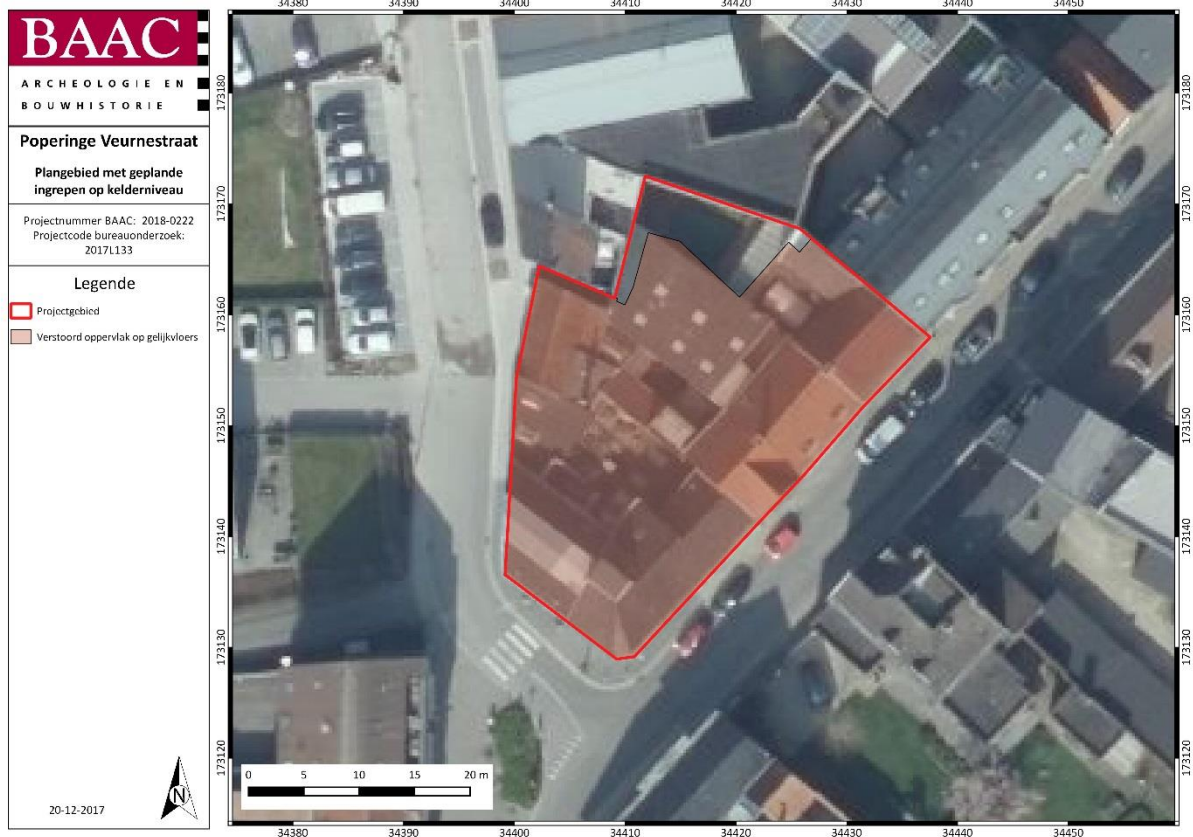
Figuur 9: Overzicht van de geplande werken op straatniveau¹⁰

ADINS - VAN LOOVEREN ARCHITECTEN

VEURNESTRAAT
VEURNESTRAAT 36/46 - POERINGE

18 / 12 / 2017

Figuur 10: Plangebied met geplande verstoringen ter hoogte van het gelijkvloers op de orthofoto¹¹

1.1.6 Randvoorwaarden

Vanwege het feit dat er nog gebouwen op het terrein staan die moeten worden gesloopt, betreft het hier een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. Dit houdt in dat de ingreep in de bodem zoals gesteld in het programma van maatregelen op een later tijdstip, na de sloop van de gebouwen tot op gelijkvloers, uitgevoerd dient te worden.

1.2 Werkwijze en strategie

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

¹⁰ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

¹¹ AGIV 2017d

1.2.1 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de bewaringstoestand van deze waarden?
- Betreft het behoudenswaardige archeologische waarden?
- Wat is de relatie tussen deze waarden en het landschap?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

1.2.2 Heuristiek

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten.

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen
- Poppkaart
- Vandermaelenkaart
- Van Deventerkaart
- Kaart van het Romeinse wegennet in de Westhoek
- Kaart van de bevaarbare vaart (Vleterbeek) van Poperinge tot aan de IJzer
- Kaart van het slagveld van den Yser

De CAI-kaart wordt weergegeven met het grootschalig referentiebestand als onderkaart. De onmiddellijke omgeving rondom wordt op de Ferraris-, Atlas der Buurtwegen, Popp- en Vandermaelenkaart besproken. De beschrijving gebeurde onder meer op basis van de legende uit *België in kaart*.¹² Indien er een bijzondere locatie op te merken is, wordt deze, indien mogelijk, vernoemd bij naam en uitgebreider beschreven. De historische en archeologische kaarten worden gebruikt om een historisch-archeologische interpretatie van de locatie te bekomen.

Er werd contact opgenomen met CO7, meerbepaald met Jan Decorte (erfgoedcoördinator). De geplande werken, huidige toestand, gekende archeologische waarden en het te adviseren vervolgonderzoek werden hierbij besproken.

¹² BEYAERT et al. 2006

1.3 Assessmentrapport

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

1.3.1 Landschappelijk kader

Topografische situering

Het plangebied ligt in de historische stadskern van het West-Vlaamse Poperinge, dat samen met de deelgemeenten Krombeke, Proven, Reningelst, Roesbrugge-Haringe en Watou de gemeente Poperinge vormt. De historische stadskern is een immense en complexe archeologische zone, resulterend uit eeuwenlange intense bewoning binnen de stedelijke grenzen.¹³

Poperinge is een landelijke gemeente die behoort tot het arrondissement Ieper en ze grenst voor een deel aan de Franse grens. Kenmerkend voor Poperinge zijn de hopteelt en de vele militaire begraafplaatsen uit de eerste wereldoorlog.

De gemeente bevindt zich in de Westhoek, een afwisselend gebied waarin naast beboste heuvelruggen (het West-Vlaams Heuvelland) ook polders (onder andere de drooggelegde polder 'De Moeren'), kustgemeenten, vruchtbare akkers, historische stadjes en vriendelijke dorpjes te vinden zijn. Geografisch gezien behoort Poperinge tot dit West-Vlaams Heuvelland. Aan de noordkant van het heuvelgebied stroomt de rivier de IJzer, die net zoals enkele van zijn zijrivieren in het West-Vlaams Heuvelland ontspringt. Aan de zuidkant stroomt de rivier de Leie. De Midden-West-Vlaamse Heuvelrug is een noordelijke uitloper van het heuvelgebied. Het Houtland is het Franse deel van het West-Vlaams Heuvelland. Enkele kenmerkende getuigenheuvels van het gebied zijn onder andere de Kemmelberg, Rodeberg, Zwarteberg, Scherpenberg, en Katsberg.

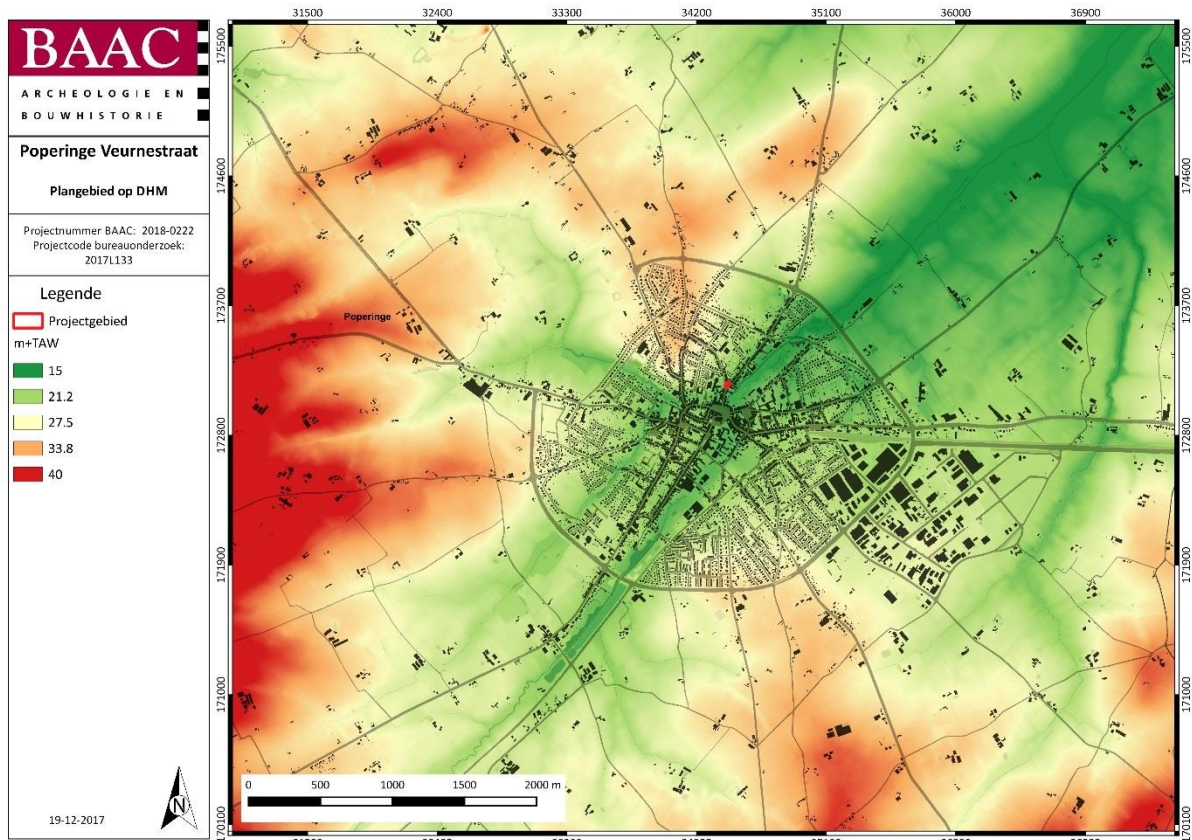
De stad Poperinge zelf heeft een oppervlakte van 47.61 km² en ligt aan de oostelijke kant in de gemeente. Het is een historisch waardevolle kern die al bewoning kende tijdens de eerste eeuwen van onze tijdsrekening, toen de Romeinen een *diverticulum* (zijweg van een heirbaan) aanlegden van Cassel over Poperinge naar Aardenburg.

De exacte locatie van het plangebied Poperinge Veurnestraat is weergegeven op Figuur 1 en Figuur 2. Het plangebied is gelegen aan de hoek gevormd tussen de Veurnestraat en de Doornstraat en bevindt zich daarmee binnen de stadsgrenzen van Poperinge. De Veurnestraat is een invalsweg (N321) die vanuit Vleteren de stad via het noorden binnen komt. Het plangebied zelf bestaat uit twee percelen die vandaag de dag beiden bebouwd zijn. Ten noorden van het plangebied bevindt zich een buurtpark achter enkele aanpalende percelen. Ten westen is het woonzorgcentrum Huize Proventier te vinden, temidden van een residentiële buurt. Ten oosten, op ongeveer 60m, loopt de Poperingevaart ongeveer parallel aan de Veurnestraat door de stad. De Veurnestraat loopt ten zuiden van het plangebied nog een 130m door eer ze uitkomt op de Grote Markt van Poperinge. Door de ligging van het plangebied, op de kop tussen de Y-vormige splitsing van de Doornstraat en de Veurnestraat, is het een strategische zichtlocatie die te zien is vanaf de Oude Markt.

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 15 en 30 m + TAW. Het projectgebied zelf is gelegen op de westelijke flank van de beekvallei van de Poperingevaart (Figuur 11). Het DHM en de hoogteprofielen vertonen het verloop van het plangebied, waarbij een helling merkbaar wordt (Figuur 13).

¹³ IOE 2017 aanduidingsobject 11918

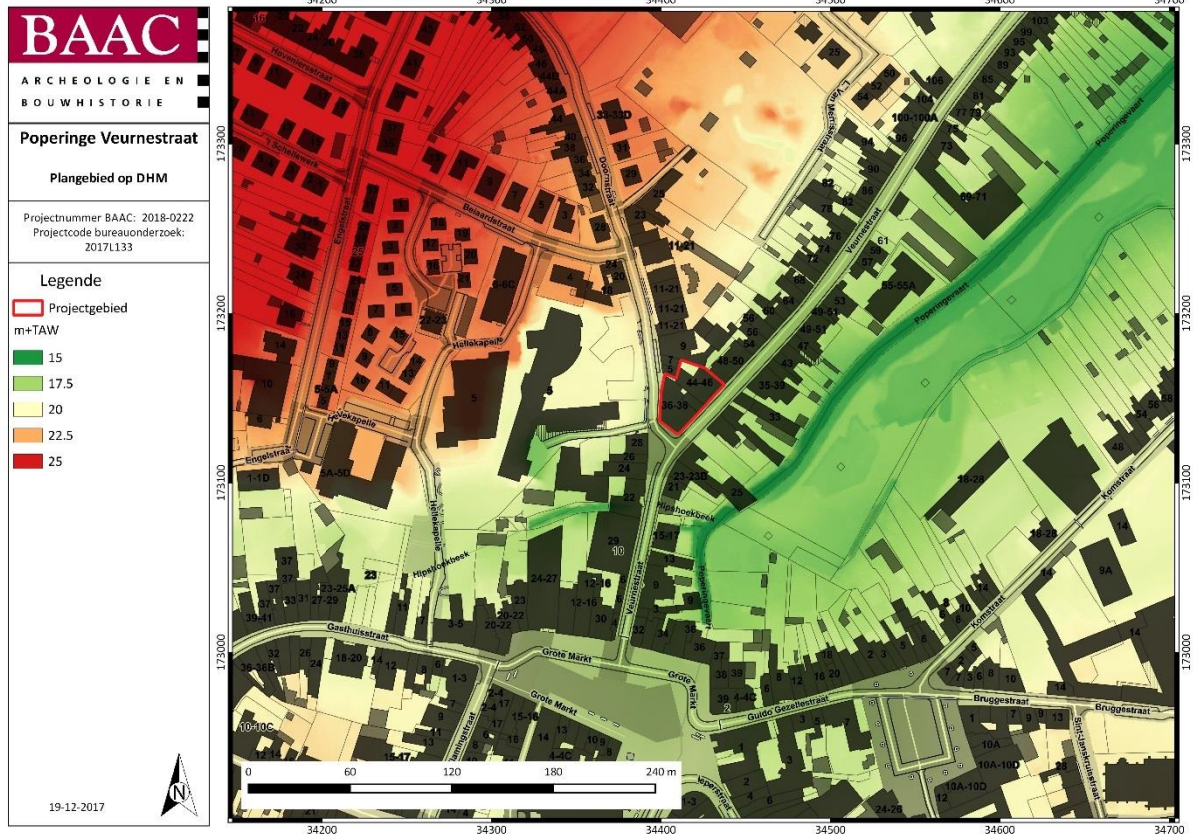
Ter plaatse van het plangebied is de vallei van deze waterloop vrij smal. De bovenloop van de Poperingevaart, de Vleterbeek, ontspringt aan de Katsberg in Frankrijk en stroomt vanaf Abele België binnen tot Poperinge. Daar vloeit de beek samen met de Bommelaarsbeek en krijgt ze de naam Poperingevaart. Hier wordt de vallei van de Poperingevaart ook iets breder. De Poperingevaart is een vaart die gegraven werd in 1166 in opdracht van graaf Filips van de Elzas en die Poperinge verbindt met de rivier de IJzer. Ze werd dus gerealiseerd door de Vleterbeek te verbreden en uit te graven. De totale lengte van de vaart bedraagt 14 km. Er is een groot verval terug te vinden doorheen het stroomgebied van de vaart. Aan de bron op de Katsberg bevindt het peil zich op 160 m boven de zeespiegel, aan de monding zijn de aanpalende weilanden slechts op een hoogte tussen 3 en 6 meter boven het TAW gelegen.¹⁴ De hoogtes ten westen en zuiden van het plangebied, zijn uitlopers van de West-Vlaamse Heuvelrug. Deze heuvelrug bevindt zich hoofdzakelijk ten zuiden van de stad en onder andere de Katsberg en de Zwarteberg zijn er onderdeel van.

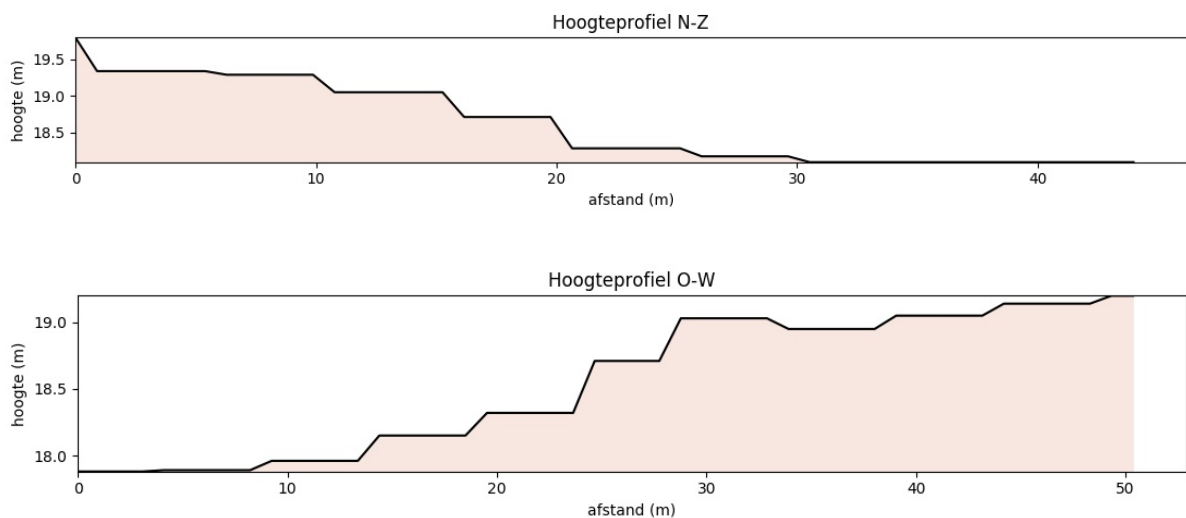
Figuur 11: Plangebied en omgeving op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)¹⁵

¹⁴ Hengelbelangen Ijzervallei vzw, 2006, p.1

¹⁵ AGIV 2017b

Figuur 12: Plangebied op het DHM¹⁶

Figuur 13: Hoogteprofielen (N-Z en O-W) van het plangebied

Landschappelijke en hydrografische situering

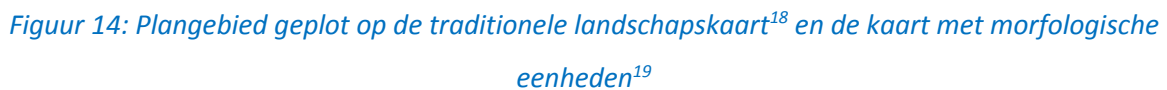
Het onderzoeksterrein bevindt zich in morfologisch opzicht in het interfluvium tussen de kustvlakte en het Leiedal (morfologische eenheid 12a op Figuur 14). Het betreft het meest westelijke interfluvium van het complex van interfluvia dat zich doorheen Midden-België uitstrekt van de kustvlakte tot aan de Maas. Het is tevens het meest afgevlakte en verlaagde interfluvium. In het zuiden van dit

¹⁶ AGIV 2017b

interfluvium, in het Heuvelland ten westen van Ieper, rijst een heuvelrij op van met Diestiaanzand bedekte toppen die doorloopt tot in Frankrijk (morfologische eenheid 12R op Figuur 14). Het gebied rond Poperinge ligt net aan de noordelijke voet van deze Westvlaamse heuvelrij en wordt gekenmerkt door een zacht golvend en open landschap. Door het voorkomen van vele hoppevelden, een historisch gegroeid kenmerk binnen het landschap, wordt dit gebied ook wel het Hoppeland van Poperinge genoemd, dat onderdeel is van de zandleem- en leemstreek (Figuur 14, Traditionele landschappen van Vlaanderen).

De zandleem- en leemstreek werd gevormd aan het begin van het Quartair toen de tertiaire kustvlakte van Midden-België stilaan werd opgeheven. Anderzijds vond ook erosie plaats onder invloed van de rivieren die zich dieper uitsletten in het landschap. Dankzij de aanwezigheid van de ijzerzandsteenbanken uit het Diestiaan konden de Diestiaanheuvels, waartoe ook de Westvlaamse Heuvels behoren, het meeste weerstand bieden aan de fluviatiele erosie, waardoor zij als kammen uit het reliëf bleven steken. De eerste fase van het Quartair, het Pleistoceen (2.58 miljoen tot 11.7 duizend jaar geleden), werd gekenmerkt door een cyclische afkoeling van het klimaat tijdens de IJstijden. Tijdens de winters was de ondergrond bevroren en tijdens de zomers, die kort maar relatief warm waren, ontdooide enkel de bovenste grondlaag. De overwegende noordnoordwest winden brachten leem en zand mee dat opgewaaid werd uit de blootliggende sedimenten die niet door het plantendek werden vastgehouden. Dit materiaal werd weer afgezet zodra de wind haar energie moest verbruiken om over reliëfhindernissen, zoals de Westvlaamse Heuvels, te komen. Zo werd Midden-België bedekt door een zandleem- tot leemmantel, waarbij het iets zwaardere zandleem eerder werd afgezet op de noordoostelijke flanken van deze heuvels en het leem iets verder werd afgezet op de hoger gelegen plateaus van Henegouwen en Haspengouw. Het leem en zandleem in onze streken werd hoofdzakelijk afgezet tijdens de laatste ijstijd, het Weichseliaan.¹⁷

¹⁷ GOOSSENS et al. 2007

Op basis van de *Databank Ondergrond Vlaanderen* wordt binnen het onderzoeksgebied (Figuur 15) het tertiair substraat gevormd door het lid van Aalbeke, dat een onderdeel is van de Formatie Kortrijk.

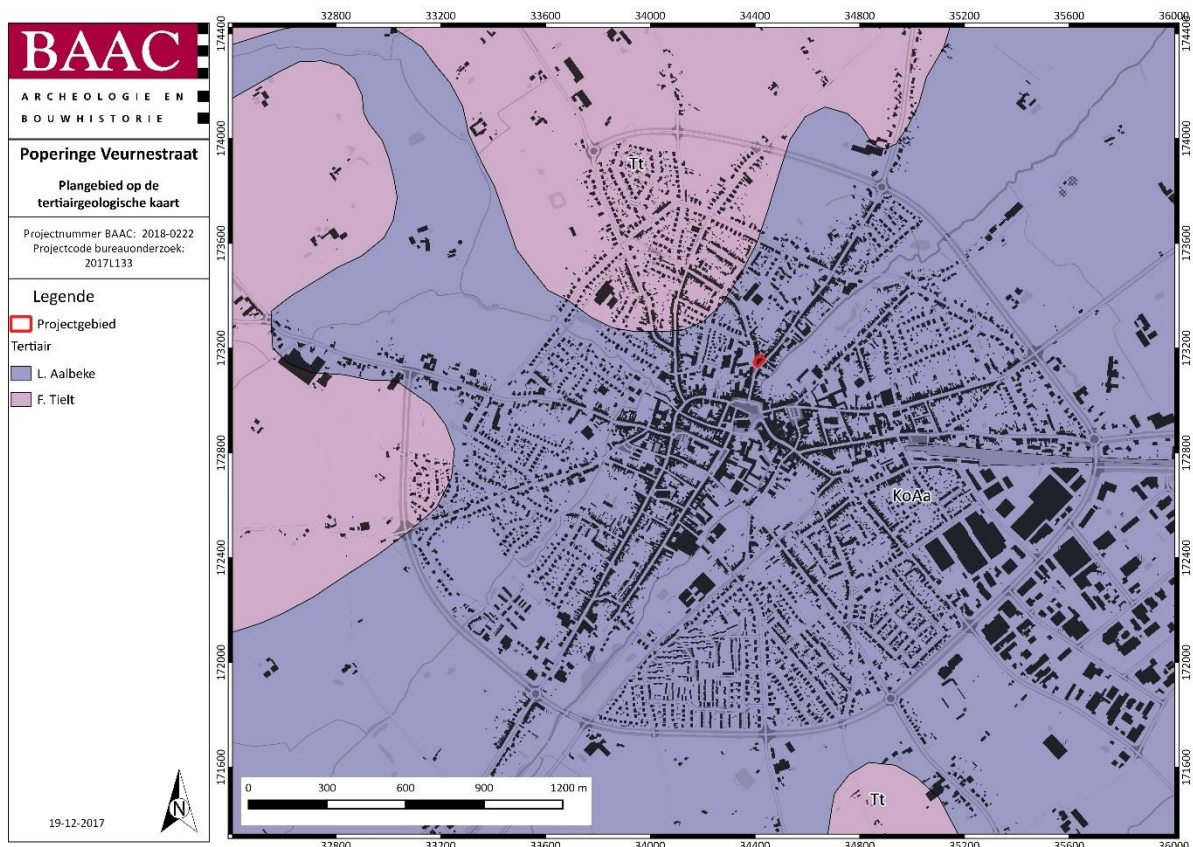
De Formatie van Kortrijk is hoofdzakelijk opgebouwd uit mariene afzettingen, die voornamelijk bestaat uit kleiige sedimenten. De opbouw van oud naar jong bestaat uit:

- Het Lid van Mont-Héribu: een afwisseling van horizontale gelaagde glauconiethoudende kleiige zanden en compact kleiige silt of siltige klei dat lokaal is gebioturbeerd. De basis van dit lid bestaat uit geoxideerde en verhard kleiig zand, met lenzen van puur zand.

²⁰ DE GEYTER 2001

- Het Lid van Saint-Maur: een homogene afzetting van zeer fijne siltige klei , met soms tussenvoegingen van grof siltige klei of kleiige zeer fijne silt.
- Het Lid van Moen: een minder homogene laag afzetting van kleiige grof of medium silt en zandhoudende lagen. Af en toe fossielrijke lagen. De gehele afzetting wordt meer zandig naar het oosten en het zuiden.
- Het Lid van Aalbeke: een homogene mariene afzetting van zeer fijne siltige klei. Binnen het onderzoeksgebied ligt de top van het tertiair substraat tussen 10 en 15 meter onder het maaiveld.²¹

Ten noordwesten en zuiden van het plangebied komt eveneens de Formatie van Tielt voor. Deze afzettingen werden eveneens afgezet in het Ieperiaan, maar zijn iets jonger dan de Formatie van Kortrijk. Het zijn eveneens mariene afzettingen die over het algemeen bestaan uit zeer fijn zand dat naar onder toe overgaat in een zeer fijn zandige grove silt. In de buurt van Poperinge echter wordt de formatie beschreven als overwegend kleihoudend zand, met kleilagen en soms zandsteenbanken. Het is veelal donkergroen of donkergrijs van kleur en is glauconiet- en glimmerhoudend.²²

Figuur 15: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart²³

²¹ DE GEYTER 2001

²² DE GEYTER 2001

²³ DOV VLAANDEREN 2017b

Quartair

De grootste deel van de quartaire afzettingen in de buurt van het plangebied werden afgezet tijdens het Weichseliaan, de laatste ijstijd. De verschillende sedimenten werden afgezet onder volledig glaciële omstandigheden en daarom wordt deze periode ook wel omschreven als het Pleniglaciaal. De sedimenten kunnen naar afzettingsmilieu in 3 groepen verdeeld worden, namelijk de eolische, de fluviatiele en de hellingssedimenten. De afzetting van deze groepen gebeurde quasi contemporain en heeft een sterk nivellerend effect gehad op het reliëf van het gebied. De grote valleien bevatten zeer dikke pakketten sediment (>20m), terwijl op de vlakke plateaus de dekmantel maar een matige dikte bereikt (+5m). Op de hellingen wordt meestal slechts een dunne laag of helemaal niets aangetroffen (<1m).²⁴

Volgens de vereenvoudigde quartargeologische kaart 1:200.000²⁵ (Figuur 16) bevindt het onderzoeksgebied zich in twee zones: eenheid 3 en eenheid 3a. Eenheid 3 is een zone met eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen (**ELPw**) en/of hellingsafzettingen van het Quartair (**HQ**). Op grotere diepte bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) (**FLPw**) (Figuur 17).

Rond de Poperingevaart en andere waterlopen bevinden zich nog Holocene en/of Tardiglaciële fluviatiele afzettingen (**FH**) bovenop de Pleistocene sequentie (profieltype 3a) (Figuur 17).

De omgeving rond het plangebied is, naast deze twee profieltypes, ook gekenmerkt door profieltype 1. Dit profieltype heeft dezelfde eolische afzettingen uit het Weichseliaan als profieltype 3, maar ontbreekt de fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) (**FLPw**) op grotere diepte.

Verder valt ook een zone met profieltype 10 op, ten zuidwesten van het plangebied. Ook dit profieltype wordt gekenmerkt door eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen (**ELPw**) en/of hellingsafzettingen van het Quartair (**HQ**). Op grotere diepte bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) (**FLPw**) boven op eolische afzettingen van het Saaliaan (Midden-Pleistoceen) (**EMPs**).

Op de quartargeologische profieltypekaart (schaal 1:50.000, zie Figuur 18) ligt het plangebied volledig in een zone die als profieltype 25 (donkergroen) gekarteerd is. Dit profieltype is fluviatiel van oorsprong en betreft een profielopbouw waarbij een lemig complex (f) bovenop het tertiair substraat (§) gelegen is. Het lemig complex is fluviatiel van oorsprong en bestaat uit een grijs, grijsbruin of grijsgroen kalkhoudend fijnzandige leem. Er wordt ook wel zware leem teruggevonden en geregeld komen er dunne grijze lemige zandlenzen en zandlagen voor. Lokaal wordt het leem weinig, komen er verspoelde plantenresten en dunne veenlaagjes voor of wordt er zelfs effectief een turflaag aangetroffen. Regelmatig wordt het lemig complex in twee gedeeld door een zandig pakket. Meestal bestaat dit zandpakket uit een grijs fijn zand. De basis van het zandpakket wordt gewoonlijk als een grof kwartszand beschreven en er kan een grindlaag van gerolde silex aangetroffen worden. Dit grof kwartszand bevat gewoonlijk resten van zoetwaterschelpjes. De dikte van het lemig complex bedraagt gemakkelijk 15m en kan oplopen tot 23m. Op de plaatsen waar het lemige complex rechtstreeks op het Tertiair substraat rust, komt er geregeld een valleibodemgrind voor (RV). Dit is voornamelijk het geval voor de valleien van het IJzerbekken. Het lemig complex bevat verschillende niveaus met vorstverschijnselen. Bijgevolg werd deze eenheid onder periglaciële omstandigheden afgezet. Het lokaal voorkomen van de Bodem

²⁴ MATTHIJS 2002

²⁵ DOV VLAANDEREN 2017c

van Poperinge onderaan het lemige faciës en de Bodem van Kesselt bovenaan het lemige faciës maakt dat de eenheid waarschijnlijk gedurende het Midden Pleniglaciaal afgezet werd.²⁶

Het plangebied valt net naast een zone met holoceen alluvium (profieltype a, rood gearceerd). Deze hoofdzakelijk kleiige sedimenten vormen de opvulling van de dalbodems van Holocene rivier- en beekvalleien. Klassiek kan er een vierledige opdeling teruggevonden worden in de alluviale afzettingen. Van boven naar onder wordt er een lemig faciës (l), een kleiig faciës (k), een organisch (venig) faciës (v) en een zandig faciës (K) aangetroffen. De volledige alluviale sequentie is gewoonlijk enkel terug te vinden in de grote beek- en riviervalleien. In de kleinere beken komen meestal enkel het lemige en kleiige faciës voor. De lemige en kleiige sedimenten worden het fluviatiel faciës genoemd, het venig sediment wordt het organisch of tuffaciës genoemd en het zandig sediment wordt het geulfaciës genoemd.²⁷

Iets ten oosten van het plangebied, volgend met de Poperingevaart, bevindt zich profieltype 29 (lichtgroen). Ook dit profieltype is fluviatiel van oorsprong. Hierbij bevinden zich zandig faciës (F1) en grindrijk zandig faciës (F2) bovenop het tertiair substraat. F1 bestaat uit middelmatig tot fijn zand en lemig zand. De kleur kan variëren van grijs over grijsgroen tot grijsgeel. Het zand is kalkhoudend en kan lokaal glauconiet bevatten. Aan de basis wordt geregeld een grof grindhoudend zand of een grindlaag teruggevonden. Dit grind bestaat meestal uit silexkeitjes. Kleikeitjes afkomstig van herwerkte klei uit de Ieper Groep worden ook wel aangetroffen. Lokaal werd zelfs een grind bestaande uit plutonische of metamorfe gesteentefragmenten beschreven. In ontsluiting worden verschillende niveaus met vorstverschijnselen waargenomen. Naar boven toe wordt het sediment meer en meer lemig.²⁸

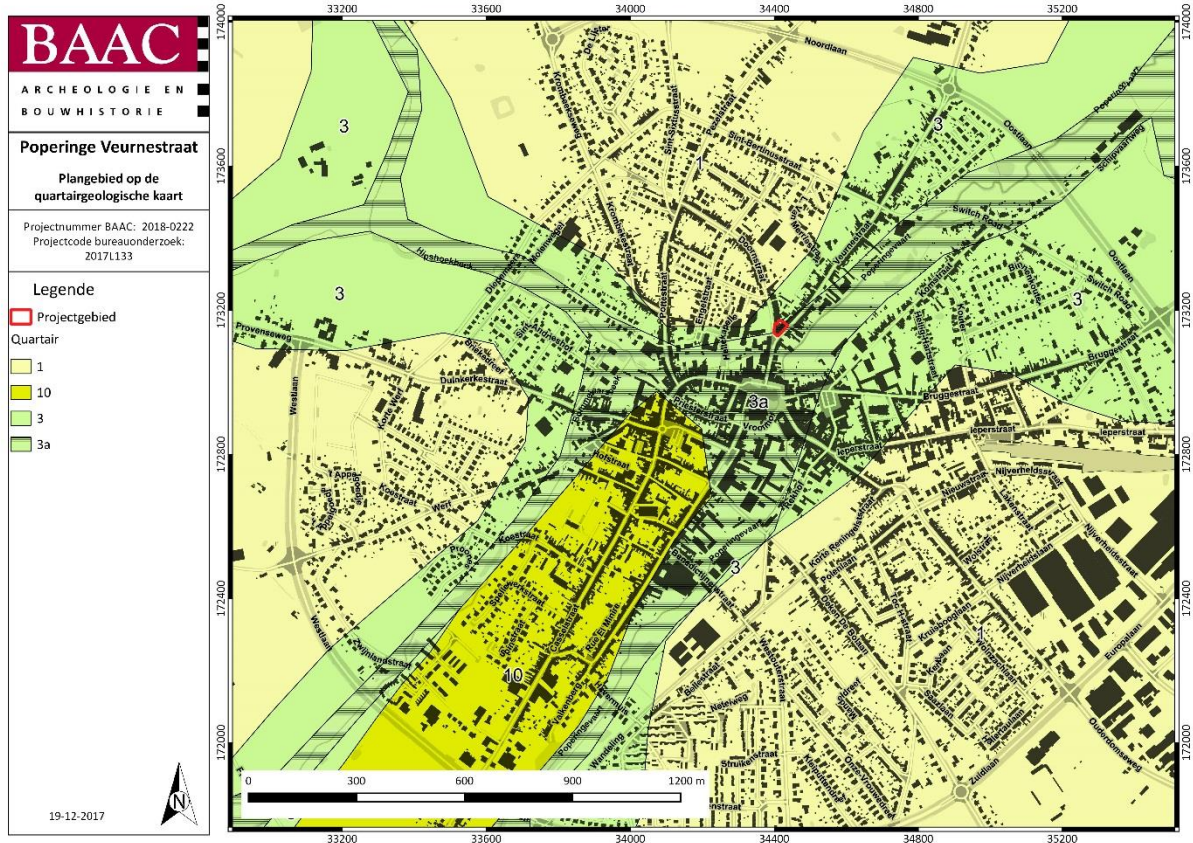
Algemeen gezien doet F2 zich voor als een grijs middelmatig tot grof zand. Naar de basis toe wordt het zand grover en wordt het grindhoudend. Aan de basis komt dan gewoonlijk een grindlaag van grote gerolde en gebroken silexkeien voor (zwart, bruin en geel van kleur). Een enkele keer wordt de aanwezigheid van fosfaatkeitjes in het grind beschreven. Deze grindlaag kan behoorlijk dik worden en als een echte ondoordringbare bank fungeren. De basis kan ook gevormd worden door een 'grind' van kleikeien en verharde leembrokken. Onderaan bevat het zand meestal een grote hoeveelheid fossielen. Gewoonlijk bestaan deze fossielen hoofdzakelijk uit resten van zoetwaterschelpen en landslakken (Cylas, Pupa, Lymnoea,...). Geregeld worden ook wel herwerkte Eocene fossielen teruggevonden en tanden van vissen en gerolde beenderfragmenten van kleine zoogdieren. Verder komen de schelpenresten meer verspreid over het ganse zandpakket voor.²⁹

²⁶ MATTHIJS 2002

²⁷ MATTHIJS 2002

²⁸ MATTHIJS 2002

²⁹ MATTHIJS 2002

Figuur 16: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:200.000³⁰

3		3a	
ELPw en/of HQ *		FH	
FLPw		ELPw en/of HQ *	
		FLPw	

* De karteereenheid is mogelijk afwezig.

ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.

HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.

FLPw Fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).

* De karteereenheid is mogelijk afwezig.

◇ De karteereenheid ontbreekt mogelijk in sommige delen van de beekvalleien buiten de Vlaamse Vallei en haar uitlopers.

FH Fluviale afzettingen (organochemisch en primair inclusief), afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan).

ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.

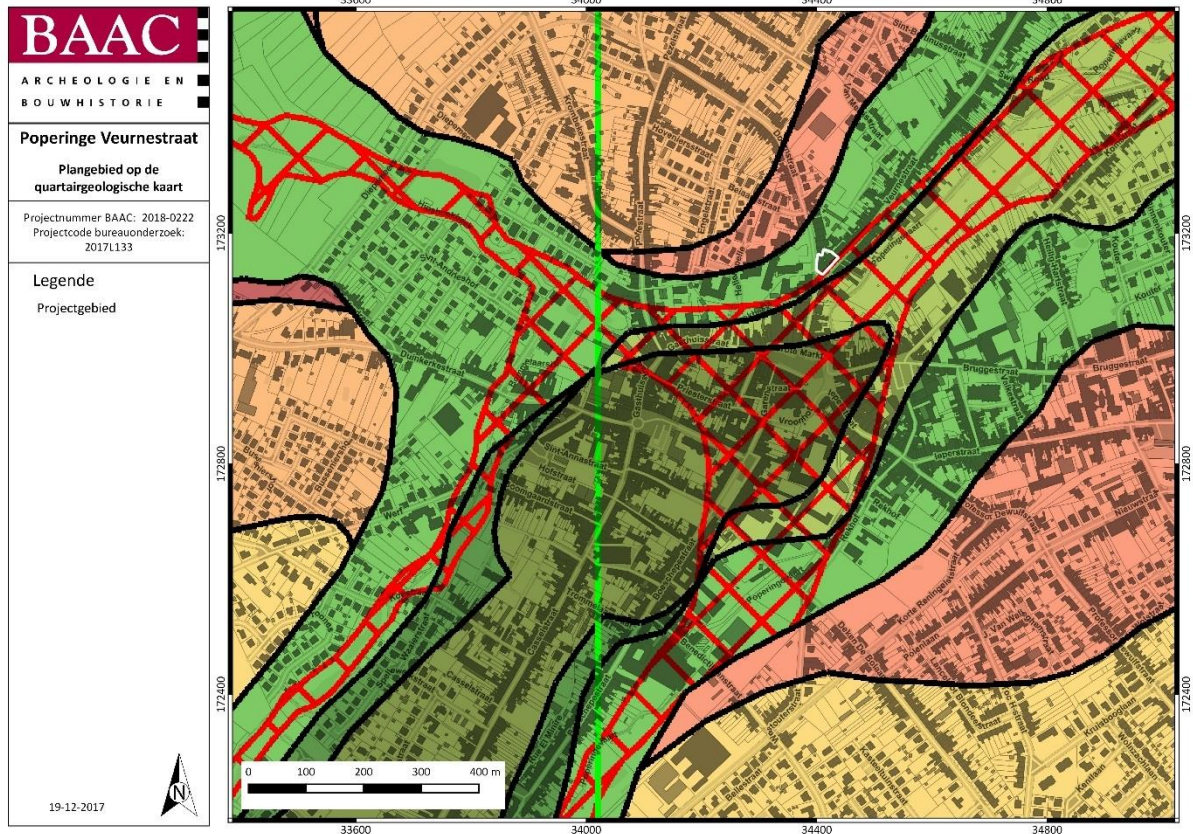
HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.

FLPw Fluviale afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).

Figuur 17: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart betreffende het plangebied³¹

³⁰ DOV VLAANDEREN 2017c

³¹ DOV VLAANDEREN 2017c

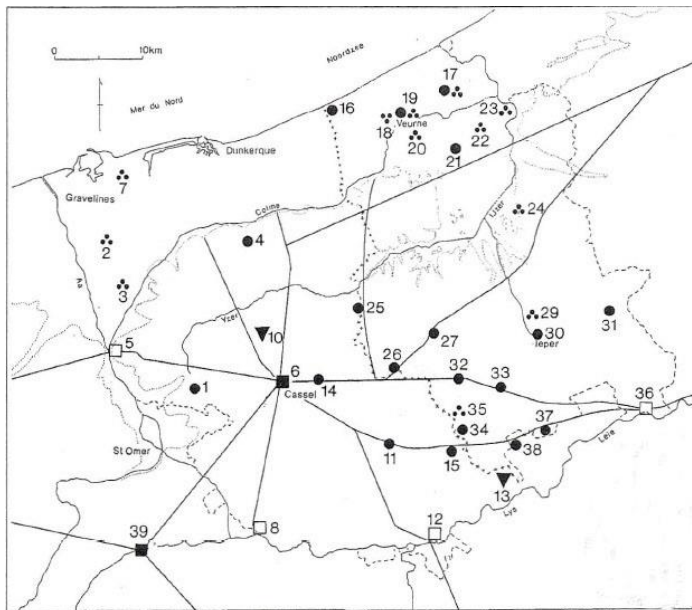
Figuur 18: Plangebied op de Quartaairgeologische kaart 1:50.000³²

Bodem

Op de bodemkaart van Vlaanderen is de bodem in het onderzoeksgebied (Figuur 19) gekarteerd als bebouwde zone. Buiten de stadskern van Poperinge worden voornamelijk matig natte zandleembodems met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Ldc) teruggevonden. In de vallei van de Poperingevaart komen ook gleyige kleibodems voor zonder profiel (Edp en Ehp).

³² DOV VLAANDEREN 2017c

1. Buysseure	2. Bourbourg
3. Capellebrouck	4. Crochte
5. Watten	6. Cassel
7. Loon-Plage	8. Thiennes
9. Bavinchove	10. Ledringhem
11. Flêtre	12. Estaires
13. Nieppe	14. Steenvoorde
15. Bailleul	16. De Panne
17. Wulpen	18. Veurne
19. Wulpen	20. Steenkerke
21. Zoutenaai	22. Pervijze
23. Stuivekenskerke	24. Woumen
25. Roesbrugge/Haringe	26. Watou, Abeele
27. Poperinge	28. Merkem
29. Boezinge	30. Ieper
31. Zonnebeke	32. Reningelst
33. Kemmel	34. Dranouter
35. Loker	36. Wervik
37. Mesen	38. Ploegsteert
39. Théroutanne	

Figuur 20: Romeinse wegennet in de Westhoek in 50 n.Chr.-275 n.Chr.³⁷

Na de Romeinse periode zou een Frankische familie zich in 431 n.Chr. gevestigd hebben in de buurt van het marktplein van Poperinge. Dit is echter zeer onzeker. Het zou gaan om de familie “Poppe” of “Pupurn”, waarvan dan de naam Poperinge zou afgeleid zijn. Een andere mogelijkheid is dat de naam Poperinge een Keltische oorsprong heeft.³⁸ Mogelijk lag de Frankische nederzetting in de buurt van het vronnhof in een vierkant tussen de Grote Markt, de Burg, het Bertenplein, de Deken De Bolaan en het Rekhof.³⁹

Chlodion, een Frankische koning, schonk volgens de overlevering het grondgebied Poperinge aan Wallius, de hertog van de Gothen. Eén van zijn nakomelingen, de graaf van Arcques, schonk het omstreeks 666 aan de Sint-Peter-en-Paulus-abdij, later Sint-Omaars-abdij, in Sithiu. Deze kloostergemeenschap had een sterke invloed op de verdere ontwikkeling van Poperinge. Poperinge werd bijvoorbeeld nooit ommuurd, in tegenstelling tot andere steden die afhankelijk waren van de graaf van Vlaanderen.⁴⁰ De eerste vermelding van *Pupurninga villa* dateerde uit de periode tussen 844 en 859 en in 877 werd *Pupurningahem* eveneens vermeld. Oorkonden van de graaf of abt spraken tussen 1107 en 1226 al van *Poperinghem*. Vanaf 1233 werd de naam *Poperinghes* gebruikt.⁴¹ Uit een oorkonde van 1107 blijkt dat graaf Arnulf de *Villa Poperinghem* aan de Sint-Bertijnsabdij schonk. Eigenlijk ging het om een teruggave, zoals de vermelding van Poperinge in een polypticum met beschrijving van de goederen van de abdij, opgesteld tussen 844 en 859, aantoonde.⁴² Poperinge behoorde alleszins reeds in de tweede helft van de 9de eeuw toe aan de abdij, de opbrengsten van de villa dienden voor het onderhoud van de monniken.⁴³ Mogelijk werd de nederzetting in 880 en 891 geplunderd door Vikingen, wat echter enkel in 17e-eeuwse bronnen staat vermeld.⁴⁴ In 892 werd Boudewijn II leken-abt, waardoor Poperinge rechtstreeks onder zijn gezag viel. Gerard de Brogne

³⁷ ROUMÉGOUX & TERMOTE 1993

³⁸ Stad Poperinge 2016a

³⁹ TILLIE 1987, p.7

⁴⁰ Stad Poperinge 2016b

⁴¹ THEVELIN 1960, p.18

⁴² THEVELIN 1960, pp.21–22

⁴³ THEVELIN 1960, p.24

⁴⁴ THEVELIN 1960, pp.25–26

begeleidde de hervormingen onder abt Arnulf I, eveneens graaf van Vlaanderen, en werd nadien abt. Poperinge werd daarop aan hem teruggeschonken.⁴⁵

Volgens de beschrijving van het domein bezat de abdij in Poperinge ca. 2400 ha grond, opgesplitst in vruchtbare grond, bossen en woeste gronden. De nederzetting had de indeling van een klassiek domein met een rechtstreeks door de eigenaar uitgebate mansus indominicatus (vroonhof, een grote hoeve met grond) en de terra mansionaria, uitgebaat door lijfeigenen (47 in totaal).⁴⁶

Aangezien Poperinge op ongeveer 40 km afstand van de abdij in Sint-Omaars lag, stelde de abt een proost aan die het plaatselijke bestuur waarnam. De proosdij werd onder andere vermeld in een oorkonde van 1107⁴⁷ en bevond zich tussen de Vleterbeek en het koor van de Sint-Bertinuskerk, op het vroonhof.⁴⁸ Poperinge lag juridisch gezien in de *pagus Isereticus* of IJzergouw en behoorde kerkelijk tot het aartsbisdom Reims en bisdom Terwaan. Pas vanaf 1559 maakte de stad deel uit van het bisdom leper.⁴⁹ De graaf van Vlaanderen was de leenheer van de abt, die verantwoordelijk was voor de rechtspraak en een deel van de openbare macht in Poperinge. De graaf behield het recht militaire dienst te eisen van de inwoners.⁵⁰ Tegelijkertijd fungeerde hij ook als beschermheer van de onderdanen van de abdij.⁵¹

In 1147 verleende graaf Diederik van de Elzas aan Poperinge een keure die de reeds bestaande gebruiken omtrent bestuurs- en rechtszaken binnen de stad vastlegde. Een tweede keure dateert uit 1208, de derde uit 1233.⁵² Vermoedelijk kende Poperinge reeds voordien een eigen rechtspraak met schepenen en een voogd.⁵³ De keure van Arcques vertoonde veel gelijkenissen met deze van Poperinge. Inwoners van beide steden mochten genieten van dezelfde keure als de plattelandsbewoners van de kasselrij Veurne.⁵⁴ De eerste keure werd in 1187 door Fillips van de Elzas bevestigd en zelfs uitgebreid met het recht tot het houden van een wekelijkse vrijdagsmarkt en het graven van een vaart die Poperinge zou verbinden met de IJzer.⁵⁵

Het verlenen van een stadskeure aan Poperinge toonde aan dat een deel van de bevolking kon leven van handel en nijverheid, wat steeds meer plattelandsbewoners aantrok. De uitvoer van laken in de tweede helft van de 13^e eeuw leidde tot een groeiende nood aan ambachtslieden en bijgevolg een bevolkingstoename.⁵⁶ De bevolking groeide zo sterk aan dat in 1290 toestemming werd gevraagd om twee nieuwe kerken te bouwen, namelijk de Onze-Lieve-Vrouwekerk aan de zuidkant van het centrum langs de heirbaan en de Sint-Janskerk aan het oostelijke uiteinde. De lakenindustrie vormde de basis van de nieuwe welvaart en bevolkingstoename.⁵⁷ Een oorkonde van de abt uit 1269 vermeldde voor het eerst de lakenindustrie van Poperinge en handelde over een speciale markt voor de lakenverkoop en de vertegenwoordiging van de Poperingse handelaars in Brugge en leper.⁵⁸ Poperings laken werd verhandeld op de jaarmarkten van Parijs en Champagne. Na 1285 werd Poperinge, naast Diksmuide, genoemd als nieuwe stad binnen de Hanze der XVII steden.⁵⁹

⁴⁵ THEVELIN 1960, pp.28–29

⁴⁶ THEVELIN 1960, pp.38–46

⁴⁷ THEVELIN 1960, pp.73–74

⁴⁸ THEVELIN 1960, p.76

⁴⁹ THEVELIN 1960, p.21

⁵⁰ THEVELIN 1960, pp.68–69

⁵¹ THEVELIN 1960, p.72

⁵² THEVELIN 1960, pp.78–79

⁵³ THEVELIN 1960, p.87

⁵⁴ THEVELIN 1960, p.80

⁵⁵ Stad Poperinge 2016b

⁵⁶ THEVELIN 1960, pp.198–199

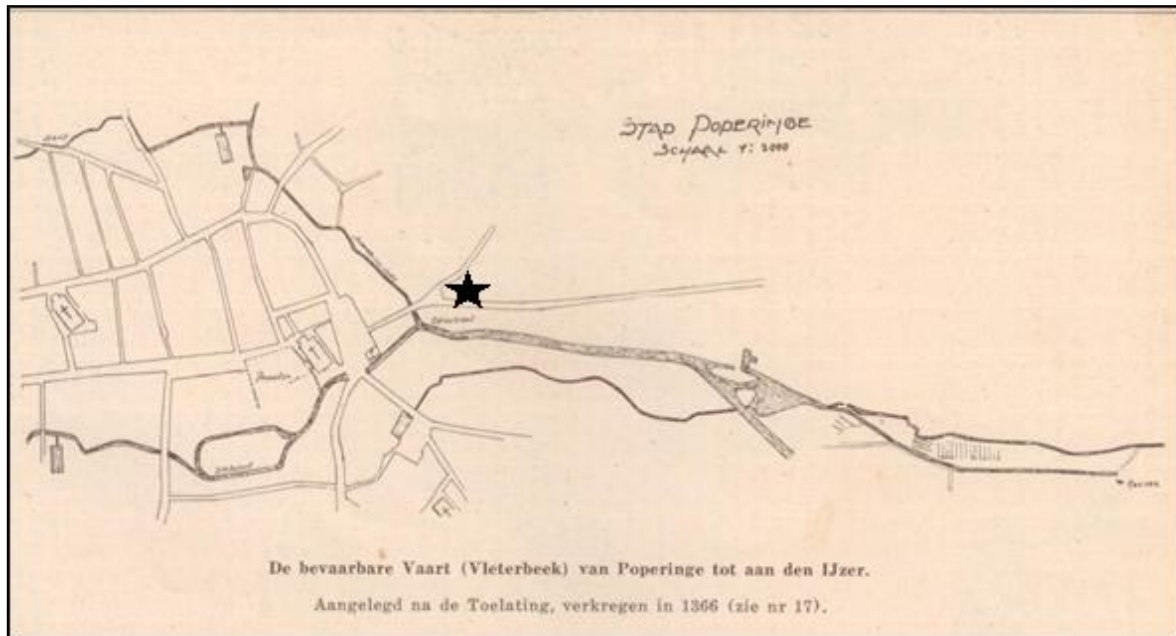
⁵⁷ THEVELIN 1960, p.200

⁵⁸ THEVELIN 1960, p.168

⁵⁹ THEVELIN 1960, p.174

De bevolkingstoename lag aan de basis van een grote uitbreiding van het bestaande stadscentrum in de 12^e en 13^e eeuw. Omwille van de rijkdom verworven door de lakennijverheid kwamen er regelmatig conflicten met de stad Ieper. Deze kenden hun hoogtepunt in de 14^e eeuw, toen Lodewijk van Nevers in 1322 aan Ieper het privilege schonk dat er in een straal van drie mijlen rond de stadsmuren geen lakennijverheid mocht plaatsvinden, dit op straf van 50 pond boete en het verbeurd verklaren van de weefgetouwen.⁶⁰ In 1341 werd Poperinge gedeeltelijk door een brand verwoest bij een inval van een groep Ieperlingen.⁶¹ De steden Brugge, Gent en Ieper beslisten in 1343 dat in Poperinge bepaalde soorten laken niet meer geproduceerd en verkocht mochten worden.⁶²

De kanalisering van de Vleterbeek, later Poperingevaart, moest bijdragen tot een toename van de lakenhandel. Via een rechtstreekse verbinding met de kust via de IJzer kon het laken makkelijker naar Engeland vervoerd worden en bereikte de Engelse wol sneller het binnenland. De concurrentie met Ieper maakte een andere uitweg naar zee dan de Ieperlee noodzakelijk. In een oorkonde van 1187 gaf Filips van de Elzas voor het eerst toelating tot de kanalisering. Deze toelating werd bevestigd door Johanna van Constantinopel in 1223, Gewijde van Dampierre in 1272 en door Lodewijk van Male in 1366, waarna de werkzaamheden in 1367 uiteindelijk van start gingen.⁶³

Figuur 21: De bevaarbare Vaart (Vleterbeek) van Poperinge tot aan de IJzer.⁶⁴ Het plangebied is aangeduid met een zwarte ster en het noorden bevindt zich in de rechterbovenhoek van de kaart.

Tijdens de 15^e eeuw kende Poperinge een periode van verval. Na het mislukt beleg van Calais in 1436 door Filips de Goede namen de Engelsen wraak op Poperinge door plundering en brandstichting. Het Engelse leger keerde nog een tweede keer terug in 1455.⁶⁵ Hongersnood brak uit en tussen 1478, het jaar waarin de Fransen Poperinge plunderden, en 1490 slonk het bevolkingsaantal door de pest.⁶⁶ Ook de steeds hoger wordende onderhoudskosten van het aangelegde kanaal brachten de stad in de

⁶⁰ FIERS 1947, p.21

⁶¹ Stad Poperinge 2016c-d

⁶² Stad Poperinge 2016c

⁶³ FIERS 1947, p.19

⁶⁴ FIERS 1947

⁶⁵ FIERS 1947, p.25

⁶⁶ FIERS 1947, p.25

problemen. De lakennijverheid stond sterk onder druk van de Engelse politiek, waardoor noodzakelijk een andere bron van inkomsten gezocht moest worden. Deze werd gevonden in de hopteelt.⁶⁷

Werkloosheid, rampen en oorlogen waren typisch voor de 16^e en 17^e eeuw. Vooral tussen de jaren 1550-1600 vond er een ware exodus vanuit Poperinge plaats. Het calvinisme vond veel aanhangers in de omgeving. Een brand in 1562 en de hongersnood van 1565-1565 verhoogden de armoede. De Beeldenstorm van 1566 trof ook Poperinge.⁶⁸ Een geuzenleger verwoestte de stadskerken in 1568, die korte tijd later hersteld zouden worden. Soldaten van het leger van Alexander Farnese plunderden de stad in 1582 en een jaar later brandde de stad, op de kerken na, volledig af door toedoen van een lepers garnizoen.⁶⁹ Hongersnoden, geweld, het gebrek aan arbeidsplaatsen en de groeiende religieuze onverdraagzaamheid dreef de mensen weg uit de stad. Drie kwart van de ambachtslieden en intellectuelen verruilden Poperinge voor een beter bestaan in Nederland, Engeland en Duitsland.⁷⁰ De Poperingse lakenproductie was in 1591 bijgevolg volledig verdwenen.⁷¹

Voortdurende oorlogen (afwisselend onder Frans of Spaans gezag) in de periode tussen 1621 en 1713, troffen Poperinge en omstreken.⁷² Lodewijk XIV lijfde het Zwijnland in, in 1673 en Poperinge in 1678. Zwijnland was een heerlijkheid die een deel van Proven, Krombeke, Watou, Westvleteren en andere gemeenten besloeg en werd pas in de 17de eeuw door de Sint-Bertinusabdij aangekocht. De Recolletten kregen in 1627 toestemming van de abt om een klooster te bouwen langs de Gasthuisstraat.⁷³ Tijdens de 17de eeuw werden de laatste pogingen om de Vleeterbeek bevaarbaar te maken gestaakt. De nieuwe steenweg tussen Ieper en Duinkerke had de vaart immers overbodig gemaakt.⁷⁴

Pas in de 18^e eeuw, onder het Oostenrijks bewind (vanaf 1713), kreeg de landbouw een stimulans door de invoer van nieuwe bemestingsmethoden en de introductie van de aardappel. Door stadsbranden in 1734, 1740 en 1751 besloot het stadsbestuur daken van stro te verbieden en een tegemoetkoming te voorzien voor wie zijn dak van dakpannen voorzag.⁷⁵

⁶⁷ Stad Poperinge 2016e

⁶⁸ FIERS 1947, pp.30–31

⁶⁹ FIERS 1947, p.32

⁷⁰ Stad Poperinge 2016f

⁷¹ FIERS 1947, p.32

⁷² FIERS 1947, p.33

⁷³ Stad Poperinge 2016l

⁷⁴ FIERS 1947, p.21

⁷⁵ Stad Poperinge 2016g

Figuur 22: Slagveld van den Yser, 1915-1924 (Koninklijke Bibliotheek België).

In 1794 werd Poperinge definitief een deel van de Franse Republiek. Verschillende kloosters werden afgeschaft en de stad viel vanaf nu onder Franse bevoegdheid.⁷⁶ In de loop van de 19e eeuw verschenen in Poperinge nieuwe hoeves en industriële gebouwen, alsook een spoorlijn van Kortrijk naar Poperinge. Poperinge was tijdens de Eerste Wereldoorlog één van de weinige steden binnen de Westhoek die niet volledig vernield werden.⁷⁷ Veurne en Poperinge waren daarnaast ook de enige steden in de westhoek die nooit bezet werden.⁷⁸ Op bovenstaande Figuur 22 zijn de Britse verdedigingslinies rond Poperinge aangegeven.

Tijdens archeologisch onderzoek in de valleien van de Vleterbeek, de Robaertbeek en de Bommelaarsbeek zijn de laatste jaren wel nieuwe inzichten verworven omtrent de vroegste occupatiegeschiedenis in de nabije omgeving van het centrum. Zo werden sporen van intensief landgebruik terug gevonden daterende vanaf de ijzertijd, maar ook een mogelijke 'rituele' zone daterende uit de ijzertijd werd aangetroffen op de zuidelijke oever van de Bommelaarsbeek. Het verharde wegtracé daterende uit de Romeinse periode werd vastgesteld in de Casselstraat en de Gasthuisstraat.⁷⁹

Archeologisch onderzoek vanaf ca. 2010 toont duidelijk aan dat het bodemarchief in de stad tot op heden belangrijk bronnenmateriaal bevat uit de nieuwe tijd. Het gaat dan voornamelijk om ambachtelijke resten waaronder sporen van leerlooiers, pijpen-, tegel- en pottenbakkers. De bewaringsgraad van de sporen is uitstekend. De typische 'zwarte' laag mag dan wel ontbreken, toch bieden ook de afvalcontexten relevante en representatieve informatie. Door het ontbreken van stadsmuren is de historische kern erg moeilijk af te bakenen, maar archeologisch onderzoek kan helpen de omvang van de stad tijdens de middeleeuwen aan te geven.⁸⁰

⁷⁶ Stad Poperinge 2016h

⁷⁷ Stad Poperinge 2016h

⁷⁸ Stad Poperinge 2016j

⁷⁹ IOE 2017 ID: 300515

⁸⁰ IOE 2017 ID: 300515

De Veurnestraat⁸¹

De Veurnestraat loopt tussen de Grote Markt en de Oostlaan (een gedeelte van de recentere ringweg), en verandert buiten de ring in de Westvleterseweg. De oude benaming van de straat, "Groote Ghervelgatstraete", verwijst naar de plaatsnaam "Ghervelgat" aan de samenvloeiing van de Vleter- en de Bommelaarsbeek, ter hoogte van de tweesprong met de huidige Doornstraat (vroeger de "Kleene Ghervelgatstraete"). Het gedeelte tussen de Grote Markt en de vermelde tweesprong - vermoedelijk ook de 17^e-eeuwse vestigingsplaats van de wekelijkse pottenmarkt - werd vroeger ook soms "Leverstraete" genoemd.

Ten oosten van de Veurnestraat, en er grotendeels parallel aan, loopt de Vleterbeek, die vanaf 1367 gekanaliseerd werd en vandaag de dag de Poperingevaart genoemd wordt.

Qua nijverheid bevatte de oostkant van de straat vroeger brouwerijen, een pottenbakkerij, blekerij, leerlooierij, tabaksfabriek, kuiperij en een papierfabriek, en was daarmee de pre-industriezone van Poperinge. Naar deze vroegere activiteiten verwijzen nog de 18^e-eeuwse brouwerswoning van de brouwerij "De ster" (nr. 67) en een voormalige kuiperij (nr. 137-139). Ook een 19^e-eeuwse herberg, "In de warande" (nr. 118), en het eclectische 19^e-eeuwse landhuis "Kasteel Van Merris", middenin een beboomde tuin (nr 108), zijn te herkennen. Huisnr. 55 is een oorspronkelijk bejaardentehuis, vanaf 1851 tot 1975 een rijkswachtkazerne, en nu een politiekantoor. Richting Grote Markt neemt het aantal handelspanden toe.

Overige panden in de straat hebben een sociaal gevarieerde woonfunctie. De meeste huizen stammen uit de 19e en 20e eeuw, soms met wat elementen uit vroegere periodes, al is er ook schade aangebracht tijdens de eerste wereldoorlog. De basisbebouwing in de straat bestaat uit rijhuizen van één à drie bouwlagen onder pannen zadeldaken waarvan de nok parallel aan de straat loopt. Op nr 67 is een 18e-eeuwse brouwerswoning bewaard gebleven, en op nr 49 verraden de dakhelling en muurvlechtingen een oude 18e-eeuwse kern van de woning van brouwer Parret. Nummers 41 en 43 werden vernieuwd, al lijkt de scherpe dakhelling te wijzen op een behoud van een oude 18^e-eeuwse kern. Onder andere huisnummers 45 en 47 stammen uit de 20^e eeuw (respectievelijk met jaartal 1925 en 1923 in de gevelsteen). Daarnaast kent de straat ook vereenvoudigde naoorlogse architectuur (nrs 24, 26) en recentere nieuwbouw (oa. nummers 22 en 37).

1.3.3 Cartografische bronnen

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken.

⁸¹ IOE 2017, ID 104142

Van Deventer (1550-1565)⁸²

Het oudste relevante kaartbeeld van Poperinge dateert uit 1550 en werd samen met 72 andere kaarten tussen 1550 en 1565 opgesteld door Jacob Van Deventer in opdracht van Keizer Karel V en Filips II.

Op het gebied van Poperinge is er voor de Van Deventerkaart wat discussie. Als men de kaart van Poperinge vergelijkt met andere stadsplannen van Van Deventer valt meteen op dat deze kaart nauwelijks is ingekleurd en slordig is afgewerkt. Een hypothese is dat dit deel van de stad niet werd opgetekend omdat ze onder invloed viel van de Proosdij van Sint-Bertinus en dat deze om bepaalde redenen -die tot op heden niet duidelijk zijn- niet wilde meewerken met Van Deventer. Zo staat ook de Sint-Bertinuskerk, de oudste en belangrijkste kerk van Poperinge, niet afgebeeld op de kaart. Ook is niet overal op de kaart bebouwing getekend, terwijl er voor veel locaties in de stad toentertijd wel bebouwing gekend was. Mogelijk betreft het een schets en is het origineel verloren gegaan. Hoewel er dus enkele hypothesen zijn omtrent het ontbreken van een deel van de stadsplattegrond, is het tot op heden niet geheel duidelijk wat hiervoor de reden is.⁸³

Ter hoogte van het plangebied wordt op de Van Deventerkaart wel al bebouwing opgetekend. Wel is de kaart niet gedetailleerd genoeg om te onderscheiden wat voor gebouwen precies. Ook de gekanaliseerde Poperingevaart en de Grote Markt zijn te herkennen. De kaart lijkt aan te geven dat er voornamelijk lintbebouwing aanwezig was, maar gezien de problemen die hierboven vermeld werden is deze kaart minder waardevol voor het plangebied.

Figuur 23: Plangebied op de Van Deventerkaart⁸⁴

⁸² CARTESIUS 2017

⁸³ Info omtrent deze kaart en de hypothesen over het ontbreken van een gedeelte ervan zijn afkomstig van dhr. Jan Decorte van de intergemeentelijke archeologische dienst CO7.

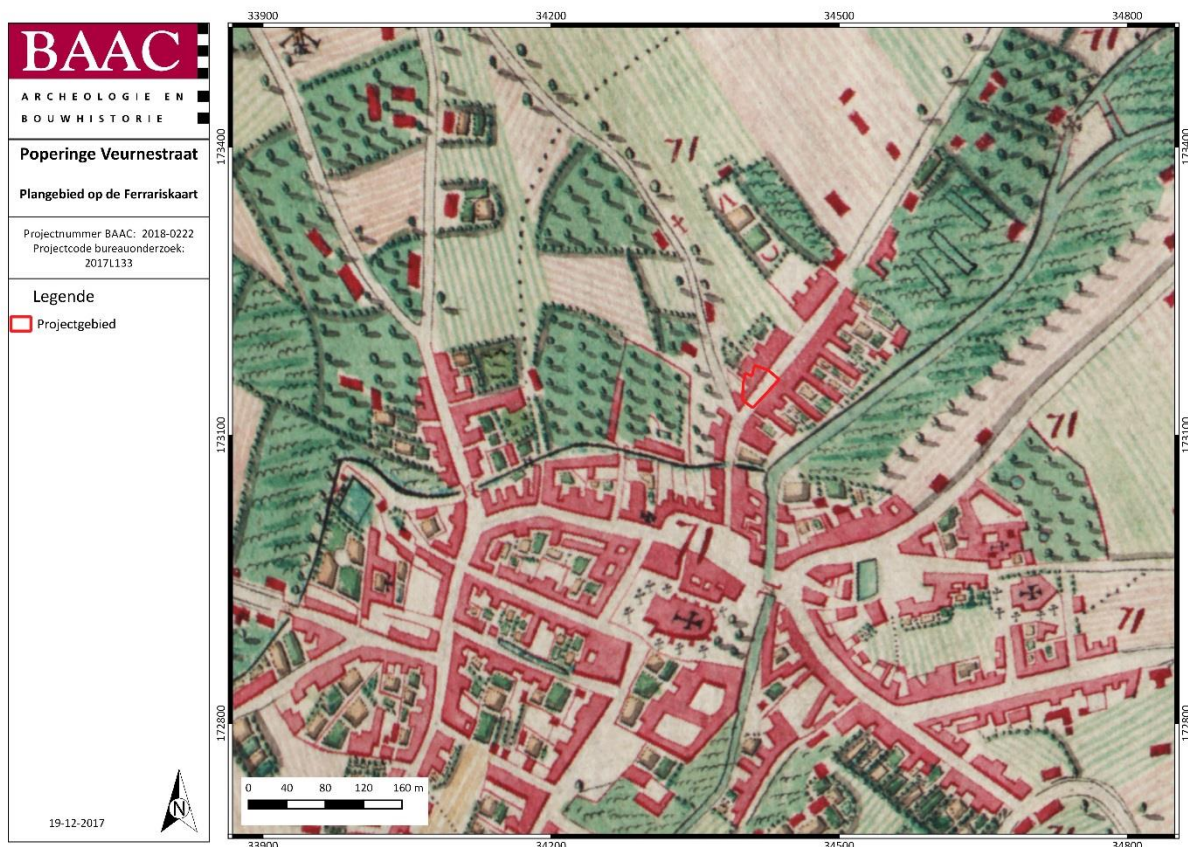
⁸⁴ CARTESIUS 2017

Ferraris (1771-1778)

De Ferrariskaarten zijn een verzameling van 275 uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden. Ze zijn opgemaakt tussen 1771 en 1778 onder leiding van Joseph de Ferraris, een generaal bij de Oostenrijkse artillerie en veldmaarschalk in de Oostenrijkse Nederlanden. Het is de eerste systematische kartering van het Belgische grondgebied.⁸⁵

Op de Ferrariskaart van het plangebied en omgeving (Figuur 24) is te zien dat het stratenplan al grotendeels overeenkwam met het huidige stratenplan. De historische kern van de stad bevindt zich voornamelijk rond de Grote Markt en het verlengde daarvan. De Veurnestraat is duidelijk afgebeeld, maar bevindt zich eerder aan de rand van de kern. Er is nog wat lintbebouwing noordwaarts langs de invalsweg, al loopt dit niet lang door en krijgt het landschap al snel een landelijk karakter.

Het plangebied zelf ligt op de kaart op de huidige Veurnestraat. Dit is ten gevolge van een georeferentiefout van de kaart. Op de Y-vormige hoek tussen de Veurnestraat en de Doornestraat is al bebouwing te zien. Naast de gekanaliseerde Poperingevaart is de pre-industriële zone van Poperinge te zien. Achter het plangebied is niet veel bebouwing op te merken, en aan de Doornstraat zijn maar een paar gebouwen gevestigd.

Figuur 24: Plangebied op de Ferrariskaart⁸⁶

⁸⁵ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2017

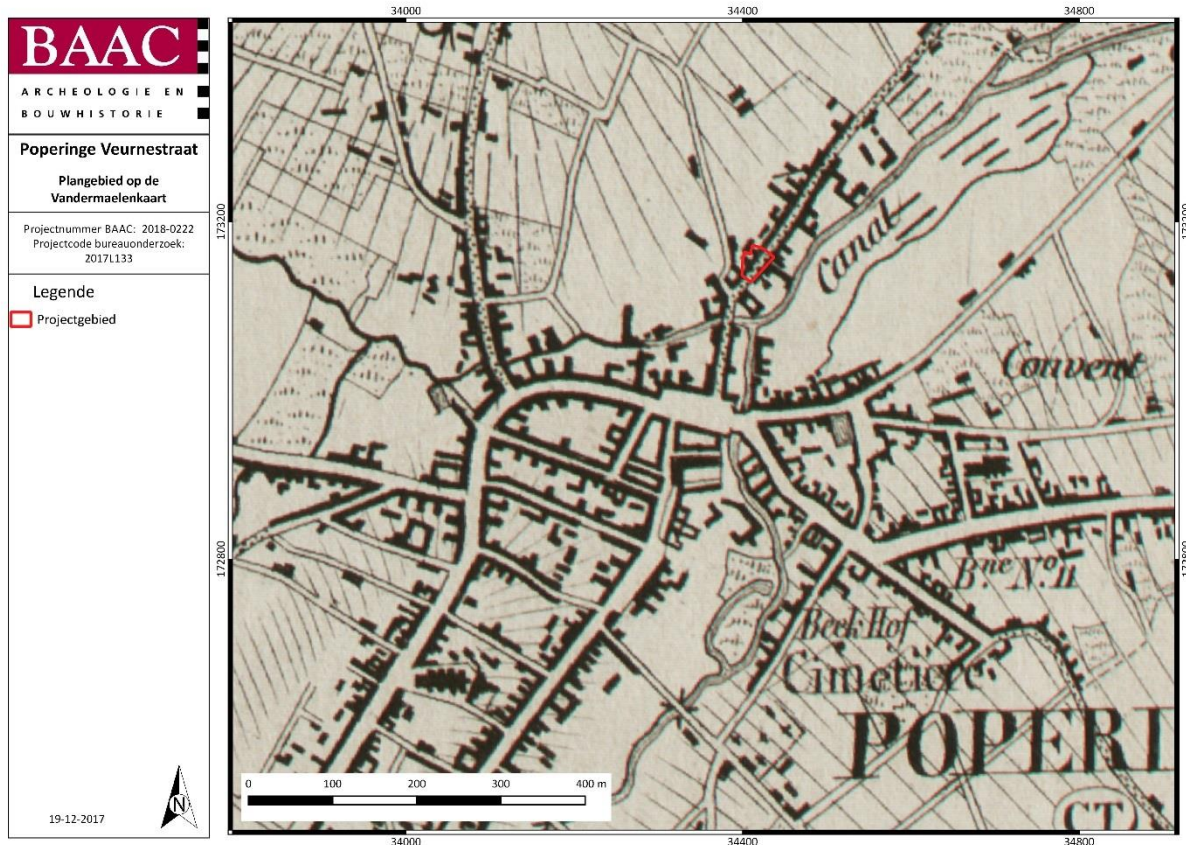
⁸⁶ GEOPUNT 2017b

Vandermaelen (1846-1854)

Een volgende bron zijn de Vandermaelenkaarten, die gemaakt zijn door Philippe Vandermaelen. Zijn gedetailleerde (schaal 1:20.000) *Carte topographique de la Belgique* is tussen 1846 en 1854 gemaakt en bestaat uit 250 folio's.⁸⁷

Ter hoogte van het plangebied op de Vandermaelenkaart (Figuur 25) is meteen duidelijk dat het plangebied niet op de hoek tussen de huidige Veurnestraat en de Doornstraat ligt. Dit ligt echter aan bepaalde onnauwkeurigheden die ontstonden bij het maken van de kaart, of, zoals bij de Ferrariskaart, aan de beperktere mate waarin georefereren van het bestand mogelijk is. Op de werkelijke locatie van het plangebied (op de Y-vormige hoek tussen de Veurnestraat en de Doornstraat) is ook hier bebouwing op te merken.

De Poperingevaart is duidelijk al gekanaliseerd ("canal"), en het verloop wordt aangeduid met een aantal hoogtelijnen. De pre-industriële zone aan de waterweg is echter niet bepaald op te merken op de kaart. Het stratenplan van de stad zelf blijft zo goed als ongewijzigd, met voornamelijk lintbebouwing en weinig invulling van de woonblokken.

Figuur 25: Plangebied op de Vandermaelenkaart⁸⁸

Atlas der Buurtwegen (1843-1845)

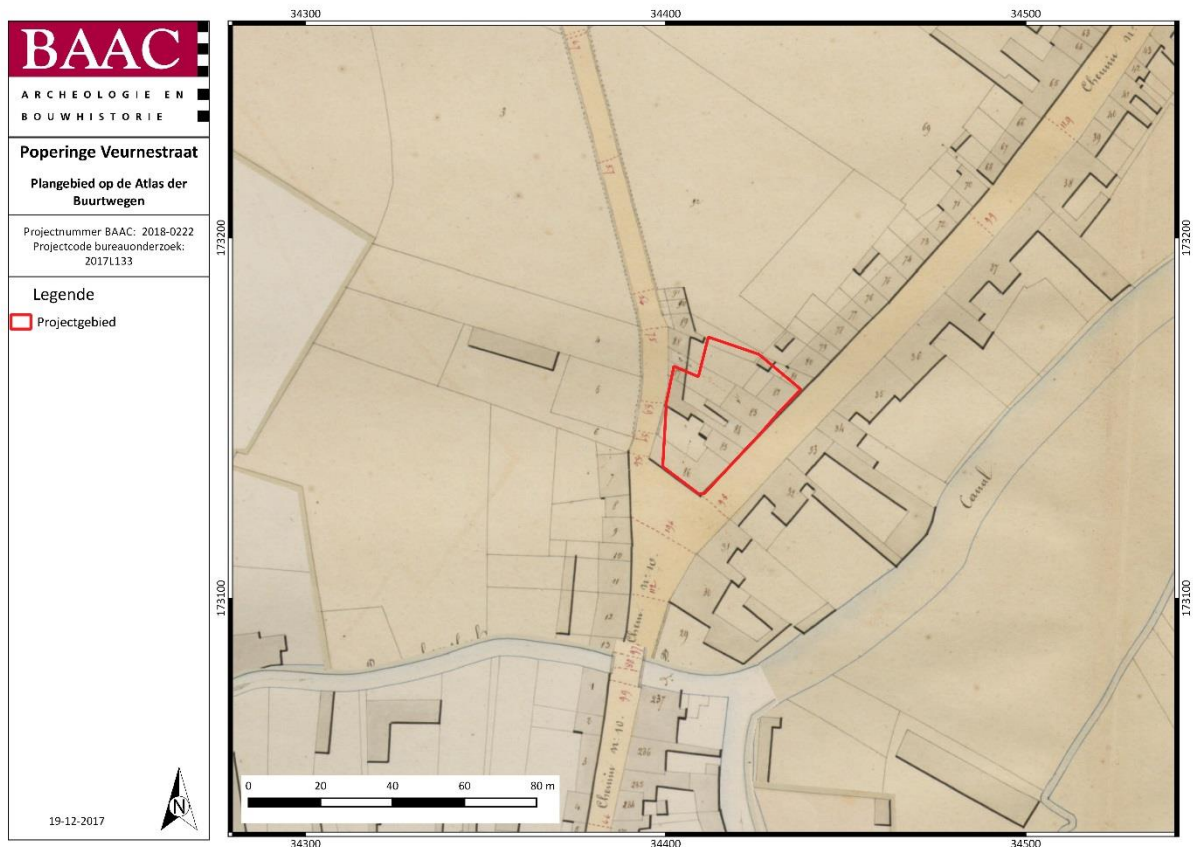
Een andere 19de-eeuwse kadasterkaart is de Atlas der Buurtwegen. Deze atlas werd opgemaakt in opdracht van de wetgever en had als doel om ondubbelzinnig aan te duiden welke kleine wegen een

⁸⁷ GEOPUNT 2017f

⁸⁸ GEOPUNT 2017c

openbaar karakter hadden. Per toenmalige gemeente werd een atlas opgemaakt, met uitzondering van een aantal stadskernen.⁸⁹

De Atlas der Buurtwegen is een meer gedetailleerde kaart en kan meer concrete informatie aanleveren over het plangebied zelf (Figuur 26). Er worden vijf percelen afgebeeld, waarop meerdere gebouwen staan. Ook hier is de Poperingevaart afgebeeld en benoemd ("canal"). De nijverheid aan de waterloop is niet als dusdanig te herkennen, al is er wel één perceel dat een atypische huizenform heeft (huisnummer 33 op de kaart). Rondom het plangebied zijn een aantal percelen te herkennen, maar er is ook veel witruimte. Meer dan op de andere kaarten is hier een klein plein op te merken op de kruising tussen de twee straten, recht voor het plangebied.

Figuur 26: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen⁹⁰

Popp (1842-1879)

De Poppkaarten zijn het levenswerk van Philippe-Christian Popp (1805-1879). Van 1842 tot aan zijn dood in 1879 werkte hij aan zijn atlas. Ongeveer alle gemeenten van de toenmalige provincies Brabant, Henegouwen, Luik, Oost- en West-Vlaanderen had hij getekend en gedrukt.⁹¹

De situatie ter hoogte van het plangebied (Figuur 27) verandert nauwelijks ten opzichte van de Atlas der Buurtwegen, al ligt het plangebied op deze kaart niet helemaal op de Y-vormige splitsing tussen de

⁸⁹ GEOPUNT 2017e

⁹⁰ GEOPUNT 2017a

⁹¹ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2017

Doornstraat en de Veurnestraat. Ook dit is het gevolg van onnauwkeurigheden tijdens het optekenen of een georeferentiefout.

Figuur 27: Plangebied op de Poppkaart⁹²

1.3.4 Archeologisch kader

Rondom het plangebied zijn al een aantal archeologische onderzoeken uitgevoerd. Om een concreter beeld te krijgen van wat in het plangebied mag verwacht worden, worden hieronder niet enkel de waarden uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) beschreven, maar ook de (nog niet gepubliceerde) resultaten van onderzoek uitgevoerd door BAAC Vlaanderen.

CAI-waarden

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt ons om een inschatting te maken over het archeologisch potentieel van het plangebied.

Voor het plangebied zelf aan de Veurnestraat zijn er geen archeologische waarden gekend (Figuur 28).⁹³ Rondom het projectgebied werd een aantal meldingen teruggevonden (Tabel 1).

⁹² GEOPUNT 2017d

⁹³ CAI 2017

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.⁹⁴

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
70008	TONWATERPUT (LATE ME), AFVALPUT (NT)
70238	KERK (LATE ME)
70239	KERK (LATE ME)
77000	AW CONCENTRATIE (LATE ME), PIJFRAGMENTEN (NT)
77007	AW EN BOUWMATERIAAL (DATERING ONBEKEND)
77016	AW CONCENTRATIE (LATE ME)
77055	AW CONCENTRATIE (LATE ME), AW CONCENTRATIE (NT)
77056	LOSSE VONDST AW (LATE ME)
77057	AW CONCENTRATIE (LATE ME), AW CONCENTRATIE (NT)
77058	AW CONCENTRATIE (LATE ME), METAAL CONCENTRATIE (NT)
77059	LOSSE VONDST METAAL (VROEGE ME), AW CONCENTRATIE (LATE ME), LOSSE VONDST METAAL (NT)
77062	LOSSE VONDST AW (LATE ME)
77063	LOSSE VONDST AW (NT)
77064	AW CONCENTRATIE (LATE ME)
77065	LOSSE VONDST AW (LATE ME)
77066	LOSSE VONDST AW (LATE ME)
77067	LOSSE VONDST AW (LATE ME)
77071	BOUWMATERIAAL (LATE ME), LOSSE VONDST AW (NT)
77075	BOUWMATERIAAL (LATE ME)
77076	LOSSE VONDST NATUURSTEEN (DATERING ONBEKEND)

⁹⁴ CAI 2017

77077	LOSSE VONDST AW (LATE ME)
77078	WATERPUT (NT), AW CONCENTRATIE (NT EN VROEGE ME), GLAS CONCENTRATIE (ME EN NT), METAAL CONCENTRATIE (ME EN NT), WONING (LATE ME),
77079	LOSSE VONDST METAAL (NT)
77081	LOSSE VONDST AW (LATE ME)
77082	LOSSE VONDST AW (NT)
77083	LOSSE VONDST AW (LATE ME)
77087	AW CONCENTRATIE (LATE ME)
77088	AW CONCENTRATIE (LATE ME)
77091	LOSSE VONDST AW (NT)
77092	LOSSE VONDST AW (ME EN NT)
151409	LOSSE VONDST LITHISCH MATERIAAL (STEENTIJD), WONINGEN (ME EN NT), WEG (ME), GRACHT (ME), GRAFSTRUCTUREN (ME, LATE ME, NT), LAKENHAL (LATE ME), PASTORIJ (NT), RESTANTEN WOI (NST), LOSSE VONDST AW (ROM, NT)
159842	LEEMWINNINGSKUILEN (ME), GREPPEL (LBT), WONINGEN (LBT, RT), CULTUSPLAATS (MBT), GRAFSTRUCTUUR (ROM), GRAFHEUVEL (IJT), BRANDRESTENGRAVEN (ROM)
163478	AW (LATE ME), INFRASTRUCTUUR (NT), AFVALKUILEN (NT), WONING (NST)
210148	LEEFLAAG (LATE ME), 2X POTTENBAKKERIJ (NT)

Uit het grote aantal meldingen uit bovenstaande tabel kan geconcludeerd worden dat het historisch stadscentrum van Poperinge, waartoe ook het onderzoeksgebied behoort, bewoning heeft gekend vanaf de Romeinse periode. Vooral het grote aantal meldingen van losse vondsten of vondstconcentraties uit de middeleeuwen is opvallend. Voorbeelden hiervan zijn de vondstenconcentratie ter hoogte van de Grote Markt 30 (ID: 77078), waar naast een verbrande woning uit de late middeleeuwen ook vondstenconcentraties van aardewerk (steengoed, grapes, kookpotten, met verschillende glazuren), glas (parfumflesjes) en metaal (schaaltjes, kommetjes, een kookketel) gevonden werden. In de omgeving van het plangebied werden aan de Veurnestraat 17 (ID: 163478) afvalpakketten aardewerk uit de 13^e-14^e eeuw gevonden. Het is onduidelijk of dit een restant van een voorloper is op de wekelijkse pottenmarkt die in de 17^e eeuw rond deze locatie werd gehouden.

Bij de opgraving ter hoogte van de Grote Markt (ID: 151409), uitgevoerd in 2010 door Monument Vandekerckhove NV, werden sporen en roerende archeologica uit verschillende periodes teruggevonden. Het oudste spoor betreft een gracht waarin twee silexwerktuigen uit het neolithicum

werden aangetroffen. Uit de Romeinse periode en de vroege middeleeuwen werden tijdens het onderzoek wel verschillende losse vondsten gedaan, maar er werden geen sporen opgegraven. Mogelijk zijn deze sporen vernield door de archeologische sporen uit latere periodes. Uit de volle en late middeleeuwen werden namelijk wel verschillende sporen teruggevonden, waaronder ook funderingen en huisplattegronden. Zo werden de funderingen van de Halle van Poperinge blootgelegd. Ook werd er een tiental begravingen, die behoorden tot het kerkhof rondom de Sint-Bertinuskerk, opgegraven.

Historische stadskern

Het archeologisch onderzoek, dat sedert 2010 op verschillende plaatsen in de stad is uitgevoerd, bewijst ten overvloede dat de archeologische overblijfselen in oorspronkelijke positie aanwezig zijn en Poperinge zonder meer over een waardevol bodemarchief beschikt. De bewaringsgraad van de sporen is veelal uitstekend. De studie van de geografische, topografische, historische en archeologische gegevens leidt veelvuldig tot een uitbreiding kennis betreffende de wording en evolutie van de stad. Concreet ligt het plangebied langs een van de uitvalswegen van de stad. De uitvalswegen zijn dan ook belangrijke elementen, die de stad Poperinge vorm geven en een archeologische eenheid vormen.⁹⁵

⁹⁵ IOE 2017 Erfgoedobjecten 300515

BAAC Vlaanderen Rapport 734

Overig archeologisch onderzoek

Gasthuisstraat 2012⁹⁷

Het archeologisch vooronderzoek in de Gasthuisstraat in 2012 uitgevoerd door BAAC Vlaanderen leverde archeologisch restanten van menselijke aanwezigheid op vanaf de volle middeleeuwen. De sporen vooraan in het noordwesten van het plangebied getuigen van deze periode. Onder meer een greppel, mogelijk een oude perceelgreppel en een kuil. Een waterput uit de 12^e-13^e eeuw bewijst dat het terrein nog niet volledig was bebouwd. Het is dan ook vrij waarschijnlijk dat in deze periode de bewoning nog niet erg intens was en dat het terrein zelfs nog braak lag of in gebruik was als landbouwgrond.

Uit een tweede fase, de late middeleeuwen, werden geen absoluut dateerbare sporen opgemerkt. Opvallend is een sporencluster die gekenmerkt wordt door concentraties van houtskool, verbrande leem en verbrand veen. Vermoedelijk betrof het hier een kuil waarin afval van de haard werd gedeponeerd. Mogelijks werd de kuil zelf als haard gebruikt, en werd deze tijdens een latere fase zelfs ingekapseld.

Wanneer het terrein nog niet werd volgebouwd tijdens de voorgaande fase, zal het niet lang meer duren voor het gebeurt tijdens de fase van de late middeleeuwen-Nieuwe Tijd. Uit deze fase dateren dan ook de meeste muren, allen opgebouwd eenzelfde baksteenformaat en kalkmortel. Bakstenen in dit formaat (22x11x5,5 cm) worden in deze streek veelal gedateerd tussen de 15^e en 17^e eeuw.

Gasthuisstraat 2016⁹⁸

Naar aanleiding van een nieuwbouwproject en in navolging van de archeologische prospectie in 2012, werd in 2016 een archeologische opgraving uitgevoerd in de Gasthuisstraat door BAAC Vlaanderen. De oudste menselijke aanwezigheid dateert uit de volle middeleeuwen. Tijdens de late 12^e tot 14^e eeuw vond de eerste systematische en extensieve ingebruikname van het onderzoeksterrein plaats. Hiervoor werd het terrein door middel van een ophogingsfase gebruiksklaar gemaakt. Meer dan waarschijnlijk was het terrein voor deze ophoging – gezien de nabijheid van het dal van de Bommelaarsbeek - erg nat en drassig. Verder is duidelijk dat veel van de structurele ingrepen na de ophogingsfase in het teken stonden van de controle over de waterhuishouding van het terrein. Zo werden verschillende grachten aangelegd en werd de Bommelaarsbeek structureel gekanaliseerd. Daarnaast werden ook duidelijke aanwijzingen aangetroffen dat het onderzoeksterrein tijdens deze periode geleidelijk aan werd opgenomen in het stedelijke weefsel van Poperinge. In deze kan men verwijzen naar de aanleg van enkele waterkuilen, tonwaterputten, mogelijke mestkuilen / moestuinen / veekralen en een kleine veldoven. Dergelijke sporen behoren typisch tot het areaal van stedelijke achtererven en semi-ontwikkelde stadsgedeelten. Het is in dit opzicht dan ook opvallend en verhelderend dat er uit deze periode geen directe sporen van bebouwing werden aangetroffen. Het is duidelijk dat de functie van het terrein gekaderd moet worden binnen de systematische laatmiddeleeuwse ontwikkeling en expansie van Poperinge.

Het voordien niet-gebruikte stadsareaal – vermoedelijk gezien de slechte staat van het terrein – werd vanaf de late 12^e tot 13^e eeuw, na een fase van structurele opwaardering van het terrein, echter niet meteen ingezet als bebouwd woonareaal. Eerst vervulde het terrein een eerder perifere functie, die kaderde binnen de urbane, kleinschalige zelfvoorziening. Zo denken we aan kleinschalige groenten- en veeteelt. Mogelijk was er dan ook een grotere continuïteit met de functie die het terrein voor de

⁹⁷ KREKELBERGH 2012

⁹⁸ DEMOEN 2017

structurele ingrepen had dan op het eerste zicht lijkt. Voor deze ingrepen vervulde het terrein – echter op nog beperktere schaal en minder structureel – immers een gelijkaardige functie. Het is pas vanaf de tweede helft van de 14^e eeuw – wanneer het terrein bebouwd wordt en er zich een ambachtelijke zone ontwikkelt – dat het terrein deel gaat uitmaken van het meer traditionele urbane areaal.

De twee meest opvallende elementen uit de 14^e – 15^e-eeuwse occupatie, waren het ontstaan van de eerste structurele bebouwing – duidelijk gericht op de Gasthuisstraat – en het ontstaan (of de systematische uitbouw) van een ambachtelijke ovenzone. Tijdens deze fase werd ook de loop van de Bommelaarsbeek definitief ingebed en tot de uiterste noordelijke rand van het onderzoeksterrein teruggedrongen. Deze evoluties zijn cruciaal in de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksterrein. Ze vertegenwoordigen immers het moment waarop het terrein definitief deel ging uitmaken van de ‘urbane’ omgeving van Poperinge. Het valt op dat het terrein niet enkel vrij vlug civiele urbane functies vervulde (bewoning), maar ook economische urbane functies (ontwikkeling ambachtelijke zone). De ambachtelijke zone was echter van die aard, dat deze niet tot de zelfvoorzieningseconomie van de lokale bewoners kan gerekend worden (cf. de activiteiten op het terrein in de voorgaande fase, zoals bv. de veldoven). De productie in deze zone was van die omvang dat ze duidelijk op stedelijke of interregionale consumptie gericht was. In deze is ook de ligging van de zone, net naast de sterk gekanaliseerde Bommelaarsbeek – erg relevant. Mogelijk vormde de gekanaliseerde Bommelaarsbeek een startpunt voor de circulatie van de geproduceerde goederen, die via de beek toegang tot de lokale en regionale economie vonden.

In het noordelijke onderzoeksterrein van Poperinge-Gasthuisstraat zijn in totaal zeven ovenresten opgegraven, die zeker in een periode van de 14^e tot de 15^e eeuw in gebruik waren. Het zou kunnen, dat er al voor de tijd van grootschalige ambachtelijke werkzaamheden een oven in gebruik was, zoals het aardewerk van het 13^e eeuw suggereert. Vijf ovens waren zeker sleutelgatvormig. Hoewel de ovens in een redelijk slechte staat verkeerden was het toch mogelijk de relatie tussen de ovens uit te werken en een relatief chronologische volgorde te construeren. Oven VI was de oudste en meest gefragmenteerde oven. Hij wordt ook op het diepste niveau duidelijk onder oven V aangetroffen. Er volgen oven II, IV, V en VII. In de jongste periode horen dus oven III en I. Helaas kan over de functie van de ovens niets gezegd worden. Sleutelgatvormige ovens of ovens van een ronde vorm met uitstekende stookmond werden vooral als bakovens en brouwovens gebruikt. Maar het zou ook kunnen dat de ovens gebruikt zijn door ververs of zoutzieders. Helaas is er niets gevonden wat helpt deze vraag te beantwoorden

De 15^e en 16^e eeuw werden gekenmerkt door een periode van stabiliteit en continuïteit binnen het onderzoeksterrein. Zo groeide de ambachtelijke zone uit tot een groot ovencomplex. Verder onderzoek moet uitwijzen of de hele zone tijdens de 15^e – 16^e eeuw in gebruik was, of dat deze zone doorheen de tijd geleidelijk van locatie veranderde. De bebouwing op het terrein – die ontstond in de 14^e eeuw – ontwikkelde traag verder, waarbij vooral de uitbouw van een gotensysteem opvalt. Mogelijk had dit een impact op de inrichting van de achterliggende percelen, die tot dan toe – zeker van de tweede bouwfase van het gebouw – bebouwd waren. Mogelijk werd een deel van deze bebouwing opgegeven en deden deze percelen na de uitbreiding van het gootsysteem dienst als achtererven. Verder onderzoek naar de datering van de funderingen van de bebouwing en de gootsystemen moet hier uitsluitel in brengen. In deze is ook de link met het noordwestelijke ovencomplex interessant. Dit complex wordt tussen de (late) 13^e en 15^e eeuw gedateerd, op een moment dat het onderzoeksterrein steeds meer deel ging uitmaken van het stedelijke weefsel van Poperinge. Meer dan waarschijnlijk bestond er een grote mate van continuïteit tussen de oudste – noordwestelijke – en de twee hierboven besproken ovenzones. Deze continuïteit was in de eerste plaats ruimtelijk en chronologisch (mogelijk waren de verschillende zones niet van elkaar

onderscheiden in de ruimte en de tijd). Over de functies van de verschillende ovens is te weinig geweten om sluitend te kunnen stellen dat ook de productie binnen de verschillende zones grote gelijkenissen vertoonde. Op basis van gelijkenissen in bouwtechniek lijkt dit echter wel het geval, al is de bouwtechniek van een oven niet indicatief voor de productie die in de oven plaatsvond. De meest concrete aanwijzing voor de functie van de ovens was de vondst van een eesttegel, die in verband kan worden gebracht met de productie van gerst. Historische gegevens wijzen dan weer op de aanwezigheid van een zoutziederij binnen het onderzoeksterrein

Het terrein werd vanaf de Nieuwe Tijd erg intens bebouwd, waarbij voor het eerst ook de zone naast de definitief ingebedde Bommelaarsbeek bebouwd werd. De bebouwing kon in drie fases onderverdeeld worden. Deze onderverdeling was gebaseerd op de datering van de betreffende sporen en structuren en op gegevens uit cartografische bronnen. In de loop van deze periode werd het terrein vaak ingrijpend heringericht, waarbij de relatie met voorgaande bewoningsfasen vaak onduidelijk is. Tegen het midden van de 20e eeuw was vrijwel heel het onderzoeksterrein bebouwd.

Bertenplein 2013⁹⁹

In 2013 werd een archeologisch onderzoek uitgevoerd door BAAC Vlaanderen ter hoogte van het Bertenplein. In de noordelijke helft werden restanten gevonden van een oud straattracté onder de bestaande asfaltering en kasseien. Op basis van het vondstenmateriaal onder dit oude wegtracté, zou deze van na de 15e eeuw moeten dateren. Deze weg kan ook worden herkend op de historische kaarten van Van Deventer (16e eeuw) en Ferraris (18e eeuw). Onder de weg bevinden zich nog verschillende langwerpige sporen. Mogelijk zijn dit de gevolgen van het opspitten van grond, bijvoorbeeld het resultaat van beddenbouw, in de proosdij.

In de zuidelijke werkput werden eerder concrete bewoningssporen aangesneden, dit onder de vorm van muren en vloeren. De oudste fase werd gevormd door muren uit baksteen (21x10x5,6 cm) met gele zandmortel. Een volgende fase werd gevormd door gelijkaardige bakstenen maar met cement. Bij gebrek aan dateerbaar vondstmateriaal is het dan ook erg moeilijk het muurwerk te dateren. Op basis van de baksteenformaten kan een ruime datering vanaf de 16^e eeuw tot de 19^e eeuw worden vooropgesteld. Modernere muren kunnen dan vermoedelijk, op basis van het 19^e-eeuws kadasterplan, gedateerd worden vanaf de 19^e eeuw. Onder de oudste resten werd nog een gracht opgemerkt, waarvan de vulling bestond uit natuurlijke pakketten. Deze lijkt aan te sluiten op de Hondsgracht. De afwezigheid van deze vondst op historische kaarten, zou er op kunnen wijzen dat de gracht voor de 16^e eeuw reeds gedicht was. Een andere hypothese kan zijn dat de gracht de proosdij omsluit. De verbinding tussen de Hondsgracht en de proosdij zou in dat geval kunnen zijn doorbroken tijdens de aanleg van de Nieuwe Markt in de 12^e-13^e eeuw.

Wanneer de gevonden gracht daadwerkelijk de gracht is rond de proosdij, dan kunnen de ietwat vreemde sporen in de noordelijke werkput, die we als spitsporen interpreteren, linken aan activiteiten binnen de proosdij. De datering van de muurresten bovenop de proosdij in de 16de eeuw, kan duiden op het inkrimpen van de proosdij in die periode.

Koestraat 2013¹⁰⁰

Tijdens de archeologische opgraving door BAAC ter hoogte van de Koestraat werden onder meer rituele en/of funeraire sporen aangetroffen daterende uit de late bronstijd tot de midden-Romeinse

⁹⁹ DE CLEER 2013

¹⁰⁰ KALSHOVEN & VAN DER LINDE 2017

tijd. Tijdens de late middeleeuwen/nieuwe tijd werd het terrein op diezelfde plaats in gebruik genomen als hopveld. In het zuidwesten van het plangebied zijn verschillende laat-middeleeuwse afvalkuilen aangetroffen. Een lichtgrijze greppel met afgeronde rechthoekige vorm kan geïnterpreteerd worden als monument. Aan weerszijden van de greppel zou namelijk een ophoging aanwezig zijn geweest, die was opgeworpen met de uitgeworpen grond. Nabij het monument is ook een (vermoedelijk) jonger kringgreppelmonument gesitueerd. In de noordwestelijke lenteszijde van het monument is vermoedelijk ook een opening of een drempel gesitueerd. Uit de gecombineerde dateringen van het aardewerk en C14-dateringen kan worden geconcludeerd dat de greppel dateert uit de 11^e of 12^e eeuw voor Chr., midden bronstijd B/late bronstijd, Hallstatt A1-A2, de tweede opvulling dateert uit de 10^e eeuw voor Chr. Het kringgreppelmonument dat een fors heuvellichaam moet gehad hebben, dateert wellicht uit de ijzertijd, mogelijk late bronstijd. Binnen deze kringgreppel werden de resten van een graf aangetroffen. Naast de twee monumenten werden ook nog drie Romeinse graven aangetroffen, waarvan op basis van onder meer C14 een datering tussen het einde van de 1^e en begin van de 3^e eeuw. Vanwege de hoger gelegen ligging binnen het landschap, het ontbreken van nederzettingssporen en de nabijheid van de greppelstructuur, wordt uitgegaan van een rituele functie.

Sporen vanaf de midden-Romeinse tijd tot de late middeleeuwen ontbreken, maar vanaf de late middeleeuwen was het plangebied opnieuw in gebruik. Daar zijn de grote hoeveelheid kuilen met aanzienlijke hoeveelheden aardewerk het resultaat van. Mogelijk kunnen deze geïnterpreteerd worden als afvaldump van de achtererven van de woonhuizen aan de Casselstraat. De kuilen zullen in eerste instantie het resultaat zijn van leemwinning ten behoeve van huizenbouw en later gedempt zijn met gebruiksfal. Naast deze kuilen werden ook perceelgreppels aangetroffen die overeen komen met kaarten uit de 19^e eeuw.

Uit de nieuwe tijd zijn een klein aantal kuilen aangetroffen met aardewerk typerend voor de 17^e en 18^e eeuw, waaronder een blusvijver. Uit de 20^e eeuw werden tijdens het vooronderzoek reeds twee kuilen met militaria en huisafval aangetroffen, deze kunnen in verband gebracht worden met de Eerste Wereldoorlog.

Sint-Jans 2017

Tijdens het voorjaar van 2017 werd door BAAC Vlaanderen ten noorden van de Sint-Janskerk een archeologische opgraving uitgevoerd naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunning met betrekking tot de omliggende wegen. Tijdens het onderzoek werden amper sporen aangetroffen maar wel heel wat skeletten, nl. resten van het voormalig kerkhof rondom de kerk. In afwachting van de onderzoeksresultaten, werd deze informatie alvast intern mee gedeeld door Robrecht Vanoverbeke.

Archeologienota's in de omgeving van het plangebied

Casselstraat 2016¹⁰¹

Naar aanleiding van een nieuwbouwproject werd in 2016 een archeologienota opgesteld door BAAC Vlaanderen voor de Casselstraat 149 te Poperinge. Uit de bureaustudie is gebleken dat het plangebied gelegen was aan een secundaire Romeinse heirweg, deze weg werd gebruikt als invalsweg naar het stadscentrum zelf. Dit kan er op wijzen dat het plangebied sinds de Romeinse periode deel uitmaakte van het centrum van de stad. Op basis van historische en cartografische bronnen kon dit met zekerheid worden vastgesteld vanaf de middeleeuwen.

¹⁰¹ VANDEPLASSCHE & KREKELBERGH 2016

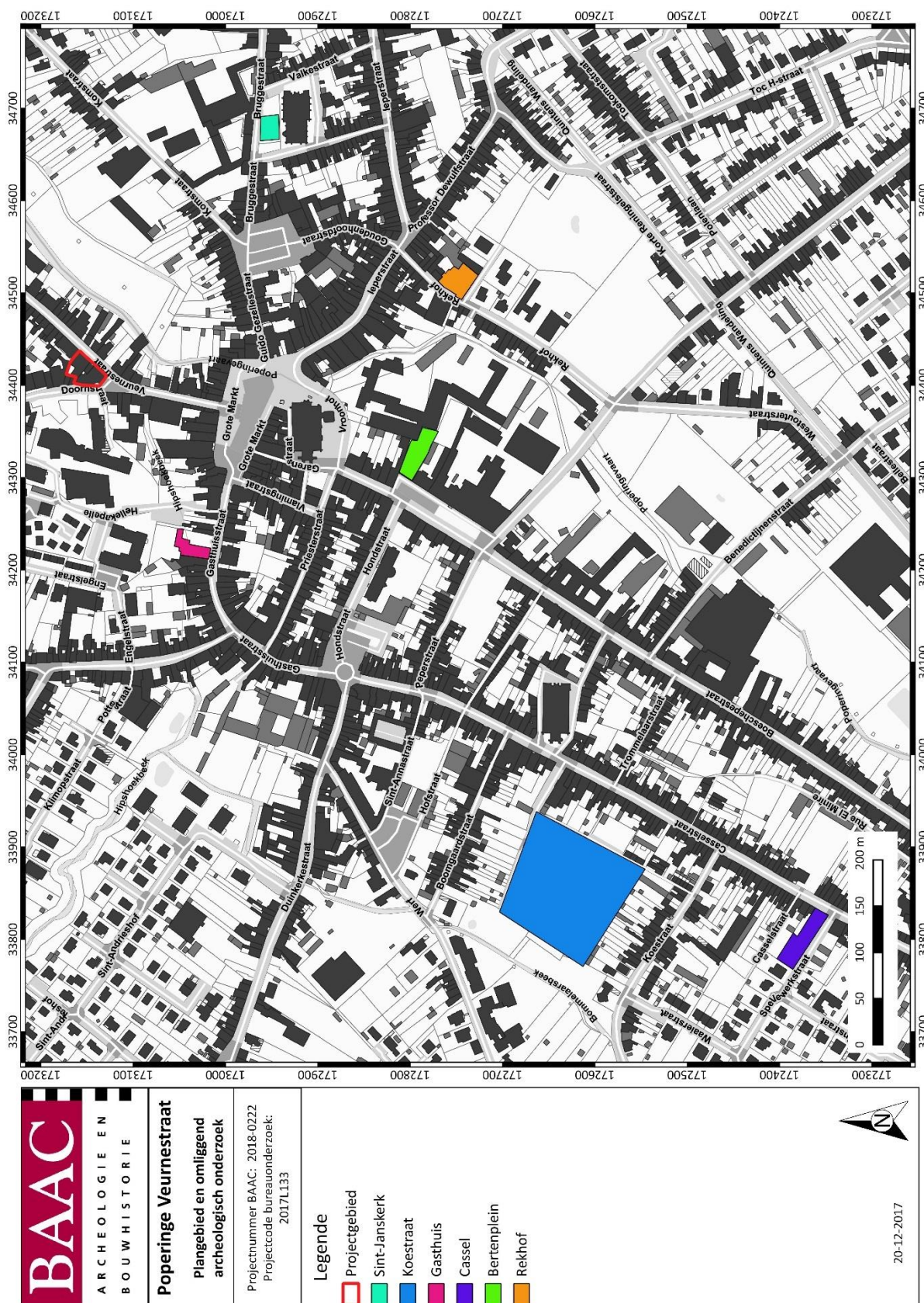
Daarnaast is de eerder landelijke ligging van het plangebied erg gunstig voor het aantreffen van occupatiesporen daterende uit de metaaltijden en de Romeinse periode. Dus ondanks de lichte bebouwing binnen het onderzoeksgebieden is er een grote kans dat het bodembestand binnen de contouren van het plangebied intact is gebleven. Een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem werd geadviseerd, maar kon nog niet gebeuren. Effectieve resultaten van het veldwerk zijn bijgevolg nog niet gekend.

Rekhof 2017¹⁰²

Naar aanleiding van een nieuwbouwproject werd bij het begin van dit jaar een archeologienota opgesteld door BAAC Vlaanderen voor het plangebied Rekhof 12-18. Op basis van de bureaustudie kon men concluderen dat ter hoogte van het plangebied mogelijk nog archeologische resten zouden kunnen worden aangetroffen daterende vanaf de Romeinse periode tot de middeleeuwen en de nieuwe tijd. De landschappelijke ligging van het plangebied maakt het bovendien mogelijk dat er artefacten worden aangetroffen uit de steentijd en eventueel ook nederzettingssporen en vondsten uit de metaaltijden. Secundaire bronnen geven namelijk aan dat het onderzoeksgebied in de nabije omgeving van de Romeinse heirbaan was gelegen en dat het wellicht vanaf de oorsprong van de nederzetting Poperinge deel uitmaakte van het historisch stadscentrum. Vooral vanaf de middeleeuwen is de kans op het aantreffen van nederzettingssporen en bijhorende vondsten erg groot. Mogelijk ligt het onderzoeksgebied zelfs net ten noorden van een oude site met walgracht of motte.

Een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem werd geadviseerd, maar kon nog niet uitgevoerd worden.

¹⁰² TERRYN 2017

Figuur 29: Archeologisch onderzoek uitgevoerd door BAAC (Vlaanderen) in de nabije omgeving van het plangebied gesitueerd op de GRB¹⁰³

1.4 Besluit

1.4.1 Datering en interpretatie

Op basis van historische kaarten werd het plangebied zeker vanaf de 16^e eeuw bebouwd. Er zijn voor het plangebied zelf geen oudere relevante bijkomende kaartgegevens beschikbaar. Ter hoogte van het plangebied staan tot op heden 19^e-eeuwse woningen die quasi het hele plangebied innemen. Zo is 880.5 m² van 962.5 m² op dit moment bebouwd.

1.4.2 Archeologische verwachting

In volgende paragraaf worden de resultaten van het bureauonderzoek gesynthetiseerd tot een concrete archeologische verwachting voor het onderzoeksterrein. Het bureauonderzoek bracht volgende relevante elementen aan het licht:

- Ligging van het plangebied in historische stadskern:

Het plangebied, gelegen aan de Veurnestraat te Poperinge, maakt deel uit van de historische stadskern. Op basis van historisch kaartmateriaal kan gesteld worden dat bewoning aanwezig was ter hoogte van het plangebied minstens vanaf de 16^e eeuw. Op basis van de ligging van het plangebied was dit mogelijk zelfs nog veel eerder (zie ook archeologische waarden in de omgeving). De Veurnestraat was dan ook reeds in de middeleeuwen een belangrijke toegangsweg voor het stadscentrum. Poperinge zelf heeft een historisch waardevolle kern die al bewoning kende tijdens de eerste eeuwen van onze tijdsrekening, toen de Romeinen een *diverticulum* (zijweg van een heirbaan) aanlegden van Cassel over Poperinge naar Aardenburg.

- Paleolandschappelijk ligging:

Het projectgebied is gelegen op de westelijke flank van een beekvallei (Poperingevaart). Ter plaatse van het plangebied is de vallei van de waterloop vrij smal. De Vleterbeek is de bovenloop van de Poperingevaart en ontspringt aan de Katsberg in Frankrijk en stroomt vanaf Abele België binnen tot Poperinge. Daar vloeit de beek samen met de Bommelaarsbeek en krijgt ze de naam Poperingevaart. De Poperingevaart is een vaart die gegraven werd in 1166 in opdracht van graaf Filips van de Elzas en die Poperinge verbindt met de rivier de IJzer. Ze werd gerealiseerd door de Vleterbeek te verbreden en uit te graven. De ligging nabij een oude beekvallei (van de Vleterbeek) en de aangepaste Poperingevaart maakt dat de omgeving aantrekkelijk was voor menselijke occupatie, mogelijk zelfs vanaf de prehistorie. De ontwikkeling van de Poperingevaart nabij het plangebied wijst ook op toenemende activiteit in de omgeving.

- Archeologische en historische waarde:

In de omgeving werden reeds heel wat occupatiesporen en vondsten vanaf de metaaltijden en de Romeinse periode gevonden. Voor het plangebied zelf zijn er nog geen bronnen betreffende deze periodes voorhanden. De enige manier om hierover informatie in te winnen is dan ook veldonderzoek met ingreep in de bodem. De meeste archeologische indicatoren in de omgeving van het plangebied dateren in de middeleeuwen en de nieuwe tijd. De stad werd dan ook in deze periode duidelijk bewoond en er was dan ook een grote variatie aan ambachten in en rond de stadskern aanwezig.

- Gekende verstoring:

Gezien de bebouwing doorheen de laatste eeuwen, is het bodembestand binnen het plangebied mogelijk reeds in enige mate aangetast. Op basis van een bureaustudie kan de exacte verstoringsgraad

echter niet ingeschat worden. De kans op het treffen van archeologische sporen is wel hoog. De huidige bebouwing (19e -20e-eeuws) omvat slechts (met zekerheid) één kelderstructuur van 16 m². Verdere verstoring is mogelijk slechts beperkt tot de voorziening van funderingen.

- Geplande verstoring:

Door de geplande aanleg van een appartementsgebouw met handelsruimte en ondergrondse parkeergarage zal het plangebied tot aanzienlijke diepte verstoord worden. De kans dat nog intacte archeologische waarden geraakt zullen worden bij deze ingrepen is zeer groot.

- Conclusie:

Op basis van een historische, cartografische en archeologische analyse zijn de te verwachten onroerende structuren en roerende elementen voor het projectgebied aan de Veurnestraat te Poperinge de volgende:

- Bouwsporen van voormalige gebouwen, scheidingsmuren, vloeren, ...
- Bouwsporen van bestaand gebouw, muren en vloeren
- Grondsporen van bewoning en gebruik op het achtererf: afvalcontexten, beerputten, diverse structuren, ... (eventueel ook van de vroegste bewoningsfasen)
- Grondsporen van andere activiteiten die mogelijk plaatsvonden op het terrein

1.4.3 Potentieel op kennisvermeerdering en afweging noodzaak verder onderzoek

Op basis van het bureauonderzoek voor het plangebied werden onvoldoende gegevens verzameld om de aan- of afwezigheid van een archeologische site afdoende te staven. Er kan wel een gemotiveerde uitspraak gedaan worden over het al dan niet moeten nemen van verdere maatregelen.

Het potentieel op kennisvermeerdering bij verder onderzoek wordt door volgende elementen gestaad:

- Ligging binnen de historische binnenstad

Het projectgebied is gelegen aan de rand van de historische binnenstad van Poperinge. In deze zone wordt een relatief dense bewoning vanaf de late middeleeuwen verwacht. Actieve bewoning van het plangebied kon vastgesteld worden op historische kaarten vanaf de 16e eeuw.

- Beperkte gekende verstoring

Gezien de gekende verstoring beperkt blijft tot de funderingen van huidige bebouwing en de aanwezigheid van één kelder van 16m² is de kans nog zeer reëel dat zich onder het huidige looppniveau nog sporen en vondsten bevinden van vroegere occupatieperiodes. Door de aanleg van de ondergrondse parkeergarage zullen de potentiële sporen van bewoning en activiteit uit het verleden vernietigd worden.

- Archeologische en historische waarde

Archeologische sporen en vondsten ter hoogte van het plangebied kunnen nieuwe inzichten aanleveren over de bewoningsevolutie van de Veurnestraat. Sinds wanneer werd deze wijk bewoond? Zijn er sporen of vondsten die wijzen op artisanale activiteiten (zoals bijvoorbeeld de 17^e-eeuwse wekelijkse pottenmarkt of uitlopers van het nabijgelegen pre-industriële gebied van Poperinge) of was de rand van het historische Poperinge eerder landelijk? Verder archeologisch onderzoek zou een grote

meerwaarde bieden voor de nabije omgeving en een heel nieuw licht kunnen werpen op de stadsevolutie, aangezien er archeologisch nog maar erg weinig gekend is over deze wijk. Aangezien de exacte omvang van de stad in haar evolutie nog onvoldoende bestudeerd kon worden, biedt een onderzoek langs een van de toegangswegen tot de stad een grote meerwaarde.

- Concrete verwachting:

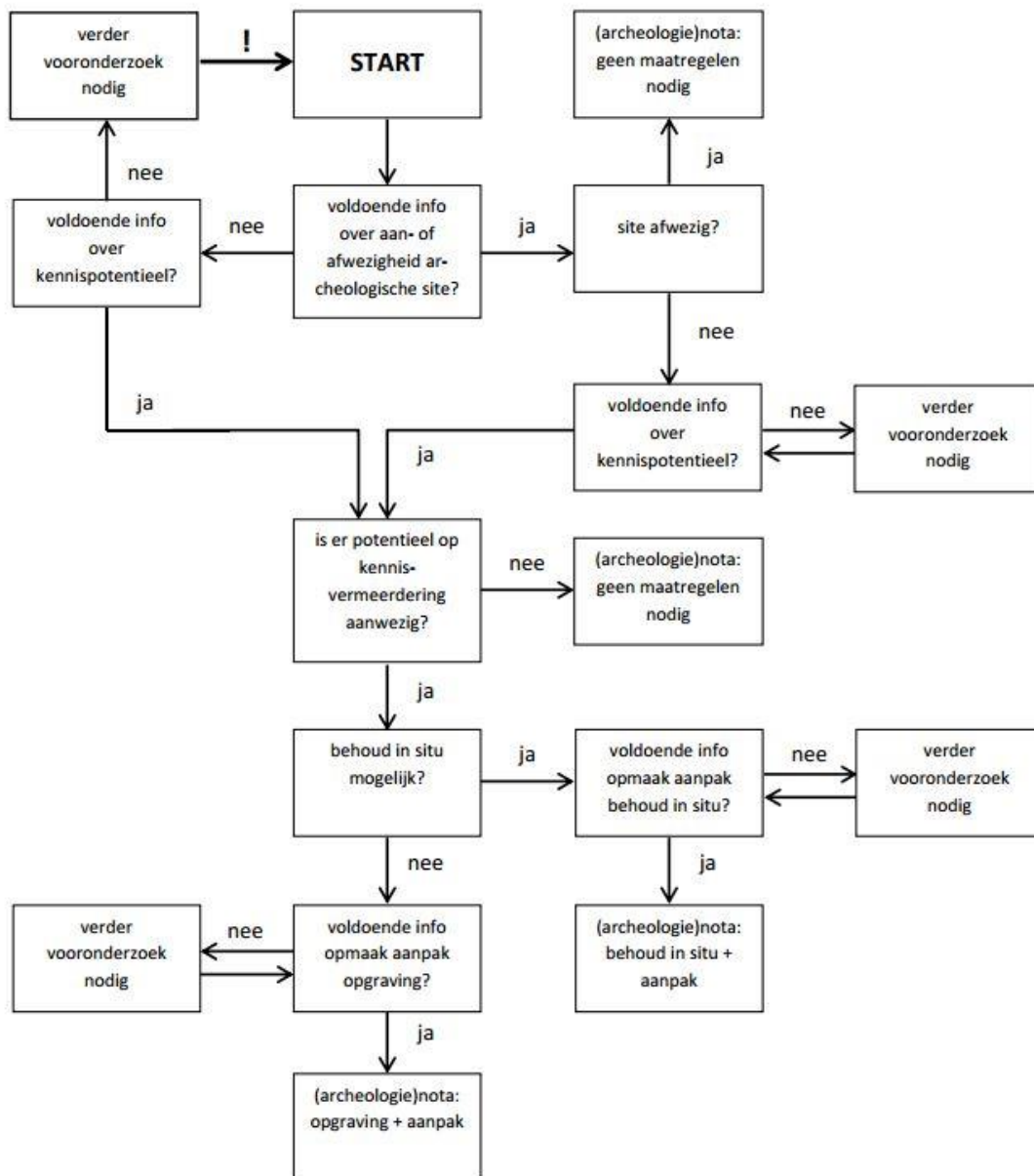
Concreet worden bewoningsresten van vroegere occupatie verwacht, mogelijk vanaf de 13^e eeuw of zelfs ouder, aanwezigheid van sporen en vondsten vanaf de metaaltijden en/of Romeinse periode is bovendien niet uitgesloten.

- Conclusie:

Na een kosten-batenanalyse lijkt een proefputtenonderzoek in het hele plangebied het meest aangewezen. Bovenstaand overzicht geeft aan dat het potentieel op waardevolle kenniswinst bij verder archeologisch vooronderzoek bijzonder hoog is, en blijkt dan ook binnen de context van de voorliggende stedenbouwkundige vergunningsaanvraag onontbeerlijk. Voor de site aan de Veurnestraat komen we dan ook tot volgende conclusie:

- Voldoende info aanwezigheid site: nee
- Voldoende info over kennispotentieel: ja
- Potentieel kennisvermeerdering aanwezig: ja
- Behoud in situ mogelijk: nee
- Voldoende info voor Plan van Aanpak opgraving: nee

Gevolg: verder vooronderzoek is noodzakelijk.

Figuur 30: Beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek.¹⁰⁴

¹⁰⁴ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016, fig.3.

2 Samenvatting

Naar aanleiding van een stedenbouwkundige vergunning, werd voor het plangebied in de Veurnestraat 36-38 en 44-46 te Poperinge een archeologienota opgesteld. Binnen het plangebied wordt een appartement met handelsruimte en ondergrondse parkeerplaatsen voorzien door de initiatiefnemer. Het terrein bevat op het moment van de uitvoering van het bureauonderzoek verschillende gebouwen, die ook als handelsruimte en woningen in gebruik zijn. Deze bestaande gebouwen zullen gesloopt worden en plaats maken voor een nieuw complex.

Het plangebied bevindt zich in de historische kern van de stad Poperinge. Het doel van de archeologienota was het inschatten van het archeologisch potentieel van het terrein en het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek. Op basis van de uitgevoerde bureaustudie werd vastgesteld dat het plangebied vermoedelijk nog bewoningssporen uit oudere fases omvat. Potentieel zijn ook sporen daterende uit de metaaltijden of de Romeinse periode, gezien de ligging in de historische kern van de stad, nog aanwezig.

Gezien de gekende verstoring enkel bestaat uit één kelder van 16m² onder de huidige bewoning en de funderingen van deze gebouwen, is de kans op bewaring van archeologische sporen en vondsten dan ook relatief hoog. De huidige bouwplannen vormen dan ook een bedreiging voor het bodemarchief. Verder archeologisch vooronderzoek is nodig, gezien behoud in situ niet mogelijk blijkt. De geplande parkeergarage komt dan ook vermoedelijk lager te liggen dan de huidige gekende verstoring, waardoor de kans op het aantreffen van intacte archeologische waarden nog zeer reëel is. Een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem, zoals vermeld in het programma van maatregelen, kan dan ook zeker leiden tot kenniswinst voor de omgeving. Na een kosten-batenanalyse blijkt een proefputtenonderzoek het meest aangewezen voor het plangebied.

Vanwege het feit dat het aanwezige gebouwen nog gesloopt moeten worden, betreft het hier een archeologienota met uitgesteld vooronderzoek. De sloop mag slechts gebeuren tot op het gelijkvloers, het vloerniveau dient bewaard te blijven tot de aanvang van het verder vooronderzoek met ingreep in de bodem en mag slechts uitgebroken worden onder begeleiding van een erkend archeoloog.

3 Lijst met figuren

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart	2
Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)	3
Figuur 3: Plangebied op kadasterkaart (GRB) – detail	4
Figuur 4: Huidige toestand van het plangebied op orthofoto	6
Figuur 5: Overzicht van de geplande werken op kelderniveau	8
Figuur 6: Technische specificaties van de regenwaterput van 10.000L	9
Figuur 7: Technische specificaties van de infiltratieput van 20.000L	10
Figuur 8: Plangebied met geplande verstoringen op kelderniveau op orthofoto	11
Figuur 9: Overzicht van de geplande werken op straatniveau	12
Figuur 10: Plangebied met geplande verstoringen ter hoogte van het gelijkvloers op de orthofoto	13
Figuur 11: Plangebied en omgeving op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)	17
Figuur 12: Plangebied op het DHM	18
Figuur 13: Hoogteprofielen (N-Z en O-W) van het plangebied	18
Figuur 14: Plangebied geplot op de traditionele landschapskaart en de kaart met morfologische eenheden	20
Figuur 15: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart	21
Figuur 16: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:200.000	24
Figuur 17: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart betreffende het plangebied	24
Figuur 18: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:50.000	25
Figuur 19: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen	26
Figuur 20: Romeinse wegnnet in de Westhoek in 50 n.Chr.-275 n.Chr.	27
Figuur 21: De bevaarbare Vaart (Vleterbeek) van Poperinge tot aan de IJzer. Het plangebied is aangeduid met een zwarte ster en het noorden bevindt zich in de rechterbovenhoek van de kaart.	29
Figuur 22: Slagveld van den Yser, 1915-1924 (Koninklijke Bibliotheek België).	31
Figuur 23: Plangebied op de Van Deventerkaart	33
Figuur 24: Plangebied op de Ferrariskaart	34
Figuur 25: Plangebied op de Vandermaelenkaart	35
Figuur 26: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen	36
Figuur 27: Plangebied op de Popkaart	37
Figuur 28: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart	41
Figuur 29: Archeologisch onderzoek uitgevoerd door BAAC (Vlaanderen) in de nabije omgeving van het plangebied gesitueerd op de GRB.	47
Figuur 30: Beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek.	51

4 Lijst met tabellen

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	38
---	----

5 Plannenlijst

Plannenlijst Poperinge Veurnestraat		Projectcode bureauonderzoek 2017L133
Plannummer		Figuur 1
Type plan		Topografische kaart
Onderwerp plan		Plangebied op topografische kaart.
Aanmaakschaal		1:10.000
Aanmaakwijze		Digitaal
Datum		18/12/2017 (raadpleging)
Plannummer		Figuur 2
Type plan		Kadasterkaart
Onderwerp plan		Plangebied op het GRB (kadasterkaart)
Aanmaakschaal		1:250
Aanmaakwijze		Digitaal
Datum		18/12/2017 (raadpleging)
Plannummer		Figuur 3
Type plan		Kadasterkaart
Onderwerp plan		Plangebied op het GRB (kadasterkaart) - detail
Aanmaakschaal		1:250
Aanmaakwijze		Digitaal
Datum		18/12/2017 (raadpleging)
Plannummer		Figuur 4
Type plan		Orthofoto
Onderwerp plan		Huidige toestand van het plangebied op orthofoto
Aanmaakschaal		1:2.000
Aanmaakwijze		Digitaal
Datum		19/12/2017 (raadpleging + plot door BAAC)
Plannummer		Figuur 8
Type plan		Orthofoto
Onderwerp plan		Plangebied met geplande verstoringen op kelderniveau op orthofoto
Aanmaakschaal		1:2.000
Aanmaakwijze		Digitaal
Datum		20/12/2017 (raadpleging)
Plannummer		Figuur 10
Type plan		Orthofoto
Onderwerp plan		Plangebied met geplande verstoringen op orthofoto
Aanmaakschaal		1:2.000
Aanmaakwijze		Digitaal
Datum		20/12/2017 (raadpleging)
Plannummer		Figuur 11
Type plan		Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan		Plangebied en omgeving op DHM Vlaanderen
Aanmaakschaal		Onbekend
Aanmaakwijze		Digitaal
Datum		19/12/2017 (raadpleging)

Plannummer	Figuur 12
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Plangebied op DHM Vlaanderen
Aanmaakschaal	Onbekend
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/12/2017 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 14
Type plan	Traditionele landschapskaart
Onderwerp plan	Figuur 14: Plangebied geplot op de traditionele landschapskaart en de kaart met morfologische eenheden Plangebied geplot op de traditionele landschapskaart en de kaart met morfologische eenheden
Aanmaakschaal	1:250
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/12/2017 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 15
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op tertiairgeologische kaart
Aanmaakschaal	1:50.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/12/2017 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 16
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op quartairgeologische kaart
Aanmaakschaal	1:200.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/12/2017 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 18
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op quartairgeologische kaart
Aanmaakschaal	1:50.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/12/2017 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 19
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op bodemkaart
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/12/2017 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 20
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Romeinse wegennet in de Westhoek in 50 n.Chr. – 275 n.Chr.
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	19/12/2017 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 21
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	De bevaarbare Vaart (Vleterbeek) van Poperinge tot aan de IJzer

Aanmaakwijze	Analoog
Datum	19/12/2017 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 22
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Slagveld van den Yser, 1915-1924
Aanmaakwijze	Analoog
Datum	19/12/2017 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 27
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Atlas des villes des Pays-Bas : 73 places levées entre 1550 et 1565 sur les ordres de Charles Quint et de Philippe II: 63 Poperinghe
Aanmaakwijze	Analoog
Datum	19/12/2017 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 25
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Topografische kaart, opgesteld door Philippe Vandermaelen
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1846-1854
Datum	19/12/2017 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 26
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Atlas der Buurtwegen
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1843-1845
Datum	19/12/2017 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 27
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op Poppkaart
Aanmaakschaal	1:2.500
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1842-1879
Datum	19/12/2017 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 28
Type plan	Centraal Archeologische Inventaris
Onderwerp plan	Plangebied en omgeving op CAI-kaart
Aanmaakschaal	1:1
Aanmaakwijze	Digitaal
Aanmaakperiode	2001-2016
Datum	19/12/2017 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 29
Type plan	Centraal Archeologische Inventaris
Onderwerp plan	Archeologisch onderzoek uitgevoerd door BAAC (Vlaanderen) in de nabije omgeving van het plangebied gesitueerd op de GRB
Aanmaakschaal	1:1
Aanmaakwijze	Digitaal
Aanmaakperiode	2001-2016

Datum	19/12/2017 (raadpleging)
-------	--------------------------

6 Bibliografie

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2016. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 2.0)*, Brussel.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2017. Geoportaal. Available at: <https://geo.onroerendergoed.be>.
- AGIV, 2017a. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Grootchalig Referentiebestand (GRB).
- AGIV, 2017b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogte Model.
- AGIV, 2017c. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootchalig Referentiebestand (GRB).
- AGIV, 2017d. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2017e. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2017f. Agiv, Traditionele landschapskaart. Available at: www.AGIV.be.
- BEYAERT, M. et al., 2006. *België in kaart. De evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Uitgeverij Lannoo.
- CAI, 2017. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerendergoed.be/>.
- CARTESIUS, 2017. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.
- DE CLEER, S., 2013. *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Poperinge, Burgemeester Bertenplein 22, BAAC rapport*, Bassevelde.
- DEMOEN, D., 2017. *Archeologische opgraving Poperinge Gasthuisstraat, BAAC Vlaanderen Evaluatienota*, Gent (Mariakerke): BAAC Vlaanderen.
- DENIS J., 1992. *Geografie van België*, Brussel: Gemeentekrediet.
- DOV VLAANDEREN, 2017a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2017b. Databank Ondergrond Vlaanderen, Neogeen/paleogeen (Tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2017c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- FIERS, O., 1947. *Inhuldiging Burgemeester Deschodt*, Poperinge.

- GEOPUNT, 2017a. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2017b. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2017c. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be> [Accessed August 2, 2016].
- GEOPUNT, 2017d. GEOPUNT VLAANDEREN: Popp-kaart Vlaanderen (1842-1879). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2017e. Toelichting: Atlas Der Buurtwegen (1843-1845). Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.
- GEOPUNT, 2017f. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/93795cd6-66d3-4310-83b2-5443adfee403>.
- DE GEYTER, G., 2001. *Toelichting bij de geologische kaart van België, Vlaams gewest, Kaartblad 27-28-36 Proven-IEPER-Ploegsteert*, Brussel.
- GOOSSENS, E., GULLENTOPS, F. & VANDENBERGHE, N., 2007. *Toelichting bij de quartairgeologische kaart van België, Vlaams Gewest: kaartblad 32 Leuven*, Leuven.
- IOE, 2017. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.
- KALSHOVEN, M.A. & VAN DER LINDE, C.M., 2017. *Cultusplaats in de achtertuin, Sporen uit de late bronstijd tot en met de nieuwe tijd bij Poperinge (Koestraat) BAAC rapport A-13.0116, 'S Hertogenbosch*.
- KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2017. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.
- KREKELBERGH, N., 2012. *Archeologische prospectie met ingreep in de bodem in Poperinge, Gasthuisstraat 40-42 - BAAC Rapport 37*, Bassevelde.
- MATTHIJS, J., 2002. Toelichting bij Quartairgeologische kaart: kaartblad 27-28-36 Proven-Ieper-Ploegsteert.
- ROUMEGOUX, Y. & TERMOTE, J., 1993. Op de rand van een imperium. *De Romeinen in de Westhoek, Westvlaamse Archaeologica*, 9.2, pp.61–85.
- TERRY, B., 2017. *Archeologienota Poperinge, Rekhof 12-18, BAAC Vlaanderen Rapport Nr. 377*, Bassevelde.
- THEVELIN, F., 1960. *Bijdrage tot de vroegste geschiedenis van Poperinge*, Gent.
- TILLIE, W., 1987. *De kroniek van Groot-Poperinge*, Poperinge.
- VANDEPLASSCHE, A. & KREKELBERGH, N., 2016. *Archeologienota Poperinge, Casselstraat 149, BAAC Rapport nr. 286*, Bassevelde.

Bronnen Stad Poperinge

- STAD POPERINGE, 2016a: Geschiedenis Poperinge [online],
[http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/
GeschiedenisvanPoperinge.pdf](http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/GeschiedenisvanPoperinge.pdf) / Van kruispunt tot centrum (geraadpleegd augustus 2016).
- STAD POPERINGE, 2016b: Geschiedenis Poperinge [online],
[http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/
GeschiedenisvanPoperinge.pdf](http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/GeschiedenisvanPoperinge.pdf) / Verruiming van het centrum (geraadpleegd augustus 2016).
- STAD POPERINGE, 2016c: Geschiedenis Poperinge [online],
[http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/
GeschiedenisvanPoperinge.pdf](http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/GeschiedenisvanPoperinge.pdf) / Schermutselingen tussen Ieper en Poperinge (geraadpleegd augustus 2016).
- STAD POPERINGE, 2016d: Geschiedenis Poperinge [online],
[http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/
GeschiedenisvanPoperinge.pdf](http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/GeschiedenisvanPoperinge.pdf) / Meester Ghybe en de Keikoppengilde (geraadpleegd augustus 2016).
- STAD POPERINGE, 2016e: Geschiedenis Poperinge [online],
[http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/
GeschiedenisvanPoperinge.pdf](http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/GeschiedenisvanPoperinge.pdf) / Verwoeste en verlaten stad (geraadpleegd augustus 2016).
- STAD POPERINGE, 2016f: Geschiedenis Poperinge [online],
[http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/
GeschiedenisvanPoperinge.pdf](http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/GeschiedenisvanPoperinge.pdf) / Een nieuwe lente (geraadpleegd augustus 2016).
- STAD POPERINGE, 2016g: Geschiedenis Poperinge [online],
[http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/
GeschiedenisvanPoperinge.pdf](http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/GeschiedenisvanPoperinge.pdf) / Fête des Rosières (geraadpleegd augustus 2016).
- STAD POPERINGE, 2016h: Geschiedenis Poperinge [online],
[http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/
GeschiedenisvanPoperinge.pdf](http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/GeschiedenisvanPoperinge.pdf) / Opnieuw oorlog (geraadpleegd augustus 2016).
- STAD POPERINGE, 2016i: Geschiedenis Poperinge [online],
[http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/
GeschiedenisvanPoperinge.pdf](http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/GeschiedenisvanPoperinge.pdf) / Eerste nederzettingen (geraadpleegd augustus 2016).
- STAD POPERINGE, 2016j: Geschiedenis Poperinge [online],
[http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/
GeschiedenisvanPoperinge.pdf](http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/GeschiedenisvanPoperinge.pdf) / De Beeldenstorm (geraadpleegd augustus 2016).
- STAD POPERINGE, 2016k: Geschiedenis Poperinge [online],
[http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/
GeschiedenisvanPoperinge.pdf](http://www.poperinge.be/NL/pagina/3191/poperinge-en-deelgemeenten/GeschiedenisvanPoperinge.pdf) / Toponymie (geraadpleegd augustus 2016).